

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER BİLİM DALI

**HAYAT BİLGİSİ, SOSYAL BİLGİLER VE T.C. İNKILAP
TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN TARİHSEL KAVRAMLARIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA DOĞAN

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. FAHRİ KILIÇ

BOLU, TEMMUZ - 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Tuğba DOĞAN tarafından hazırlanan “**HAYAT BİLGİSİ, SOSYAL BİLGİLER VE T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTPLARINDA YER ALAN TARİHSEL KAVRAMLARIN İNCELENMESİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından **TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ** Anabilim Dalı **SOSYAL BİLGİLER** Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak oy birliği/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir.
24/07/2024

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Prof. Dr. FAHRİ KILIÇ

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Adnan Altun

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye

Doç.Dr.Mustafa Kılınç

Amasya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

TUĞBA DOĞAN

ÖZET

HAYAT BİLGİSİ, SOSYAL BİLGİLER VE T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTPLARINDA YER ALAN TARİHSEL KAVRAMLARIN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA DOĞAN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER BİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. FAHRİ KILIÇ

BOLU, TEMMUZ - 2024

(XII+ 94)

Tarih disiplini için aranan bilgi ve beceri gelişimi için basamak görevi üstlenen tarihsel kavramların varlığı ve niteliği eğitim, öğretim açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada tarihsel kavramların ilkökul 1, 2,3. sınıf hayat bilgisi ve ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler derslerine ait ders kitapları, ortaokul 5.6.7. sınıf derslerine ait ders kitapları ve ortaokul 8. sınıfa TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ait ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramların ders kitaplarında yer alma durumu ve bu tarihsel kavramların öğrenme alanı ve ünitelere dağılımı ile tarih disiplinin bazı temalarına dağılımı analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda tarihsel kavramların ilkökul düzeyinden ortaokula doğru kavramların nicelik ve nitelik olarak artış sağladığı fakat bazı sınıf düzeylerinde bu durumun dışına çıktığı gözlemlenmiştir. En fazla tarihsel kavramların 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ders kitabında yer almış olup en fazla tarihsel kavrama da İnkılap tarihi temasında rastlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Tarihsel kavram, Kavram öğretimi, Sosyal bilgiler, Hayat bilgisi, Ders kitabı.

ABSTRACT

THE EXAMINATION OF HISTORICAL CONCEPTS IN LIFE SCIENCES, SOCIAL STUDIES, AND REVOLUTION HISTORY AND KEMALISM TEXTBOOKS

MA THESIS

TUĞBA DOĞAN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCE EDUCATION

SOCIAL STUDIES

Prof. Dr. FAHRİ KILIÇ

BOLU, JULY 2024

(Xii+94)

The presence and quality of historical concepts, which serve as a kind of stepping stone for the development of knowledge and skills sought in the discipline of history, are important in terms of education and teaching. In this study, the presence of historical concepts in textbooks for the 1st, 2nd, and 3rd grades (life sciences), the 4th grade (social studies), the 5th, 6th, and 7th grades (social studies), and the 8th grade (T.C. Revolution History and Kemalism) were analyzed. The study examined the distribution of these historical concepts across learning areas and units, as well as their distribution among certain themes within the discipline of history. The research findings indicate that the quantity and quality of historical concepts increase from primary to middle school levels, although exceptions were observed at certain grade levels. As expected, the highest number of historical concepts was found in the 8th grade T.C. Revolution History and Kemalism textbook, with the majority of these concepts concentrated in the theme of Revolution History

KEYWORDS: Historical concept, Concept teaching, Social studies, Life Sciences, Textbook

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET.....	Error! Bookmark not defined.
ABSTRACT	Error! Bookmark not defined.
1. GİRİŞ	1
1.2. Problem	2
1.2.1. Alt Problemler	2
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar.....	4
1.5. Tanımlar.....	4
1.5.1. Hayat Bilgisi.....	4
1.5.2. Sosyal Bilgiler	4
1.5.3. Tarih.....	5
1.5.4. Ders Kitabı.....	5
1.5.5. Kavram	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ALANYAZIN	6
2.1. İlkokul ve Ortaokulda Tarih Öğretimi	6
2.1.2. Tarih Öğretiminin Amaçları.....	7
1.2. Hayat Bilgisi Dersi	8
1.2.1. Dünden Bugüne Hayat Bilgisi	9
2.2.2. Hayat Bilgisi Dersinin Kapsamı.....	13
2.3. Sosyal Bilgiler Dersi.....	13
2.3.1. Dünden Bugüne Sosyal Bilgiler	15
2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamı	18
2.4. TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi.....	19

2.4.1.	Dünden Bugüne TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	20
2.4.2.	TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Amaçları	21
2.5.	Kavram ve Kavram Öğretimi	22
2.5.1.	Kavramların Sınıflandırılması	23
2.5.2.	Kavram Öğrenimi ve Kavram Öğretimi	24
2.5.3.	Kavram oluşturma	24
2.5.4.	Kavram kazanma	24
2.5.5.	Hayat Bilgisi Dersinde Kavram ve Kavram Öğretimi	25
2.5.6.	Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram ve Kavram Öğretimi.....	29
3.	İLGİLİ LİTERATÜR.....	30
4.	YÖNTEM.....	34
4.1.	Araştırmanın Modeli	34
4.2.	Veri Toplama	35
4.3.	Veri Analizi	36
5.	BULGULAR	37
5.1.	İlkokul Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Ortaokul Sosyal Bilgiler, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	37
5.2.	İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	38
1.2.2.	İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular.....	39
5.3.	İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	40
5.3.1.	İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular.....	41
5.4.	İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	41

5.4.1. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular	42
5.5. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	43
5.5.1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular	45
5.6. İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	46
5.6.1. İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular	48
5.7. İlkokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	48
5.7.1. İlkokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular	52
5.8. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	52
5.8.1. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular	55
5.9. Ortaokul 8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular	56
5.9.1. Ortaokul 8. Sınıf TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular	59
5.10. Tespit Edilen Tarihsel Kavramların Tarihsel Temalara Dağılımına Yönelik Bulgular	60
6. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	84
7. ÖNERİLER.....	88
KAYNAKÇA.....	Error! Bookmark not defined.

TABLO LİSTESİ

Şekil 1. Hayat Bilgisi Dersinin Kapsamı (Sönmez, 2010, s.2).	13
Şekil 2. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler (Sönmez, 2010)	18
Tablo 1, Martorella’ya göre kavram grupları (Martorella,1986: Akt; Yontar,)	24
Tablo 2. 2009 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda "Okul Heyecanım" Ünitesine Ait Kavramlar	26
Tablo3. 2009 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda “Benim Eşsiz Yuvam” Ünitesine Ait Kavramlar	27
Tablo 4. 2009 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda “Dün, Bugün, Yarın” Ünitesine Ait Kavramlar	28
Tablo 5.1. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi Dersi ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramların sayısal dağılımı	37
Tablo 5.2. İlkokul 1.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar	38
Tablo 5.2.1. İlkokul 1.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere göre dağılımı	39
Tablo 5.3 İlkokul 2.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar	40
Tablo 5.3.1. İlkokul 2.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere göre dağılımı	41
Tablo 5.4. İlkokul 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar	41
Tablo 5.4.1. İlkokul 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere göre dağılımı	42
Tablo 5.5.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı	43

Tablo 5. 5.1. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere göre dağılımı	45
Tablo 5.6. 5.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı	46
Tablo 5.6.1. 5.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı	48
Tablo 5.7.Ortaokul 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar	48
Tablo 5.7.1. 6.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı	52
Tablo 5.8. Ortaokul 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar	52
Tablo 5.8.1. Ortaokul 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı	55
Tablo 5.9. Ortaokul 8.Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar	56
Tablo 5.9.1. Ortaokul 8.Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı	59
Tablo 5.10. İlk Uygarlıklar temasına yönelik tarihsel kavramlar	60
Tablo 5.11. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar	62
Tablo 5.12. Türk-İslam Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar	64
Tablo 5.13. İslam Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar	66
Tablo 5.14. Osmanlı Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar	67
Tablo 5.15. Avrupa Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar	69
Tablo 5.16. TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük temasına yönelik tarihsel kavramlar	71
Tablo 5.17. Temel Tarih Terminolojisi temasına yönelik tarihsel kavramlar	75
Tablo 5.18. Kültür Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar	76

Tablo 5.19. Askeri Tarih temasına yönelik tarihsel kavramlar	79
Tablo 5.20. Siyasal Tarih temasına yönelik tarihsel kavramlar	81

TEŞEKKÜR

Araştırma sürecine başladığım andan itibaren her türlü katkıyı sağlayıp, desteklerini esirgemeyen ve bu yolda her daim bana cesaret veren değerli danışmanım Prof. Dr. Fahri Kılıç’a en içten dileklerimle teşekkür ederim.

Yolunu yolum olarak gördüğüm bu ülkenin en değerli varlığı, Mustafa Kemal Atatürk’e kurmuş olduğu cumhuriyet sayesinde, bu eğitimi alabildiğim için sonsuz şükranlarımı sunuyor, saygı ve minnetle anıyorum

Hayat boyu hep en büyük şansım olarak gördüğüm ve daima onur duyduğum, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen anne ve babama sonsuz teşekkür ederim.

Kardeş, bu hayatta asla sırtınızın yere gelmesine izin vermeyen, düşerseniz size ilk elini uzatan insandır. Ne mutlu bana iki tane koruyucu meleğim var. Canım kardeşlerim Mevliya ve Yasin’e desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

İnsan zihni dil öğrenebilme yetisi sayesinde çevresinde gördüğü bütün varlıkları olay ve olguları zihinde anlamlı semboller haline getirmektedir. Kavram ise, zihinde anlamlandırılan somut ve soyut tüm bu sembollerin kimi zaman değişebilen ortak özelliklerinden oluşan bilgiye dönüşmesi sürecidir. Bu süreç sonucunda var olan kavram bilgisi de öğrenme içinde bir bilgi edinme türü olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın yaşadığı dünyayı, duygu düşünce ve davranışlarını anlamlandırması sosyal olarak bütünleşebilmesi için kavramlar bir nevi ön bilgi görevi üstlenir (Ülgen, 2001).

Genel anlamda kavramları anlamlı ve doğru öğrenmek öğrencilerin diğer bilgiler ile bağ kurmasını, genellemeler yapmasını, bilgiler arası benzerlik ve farklılıkları görmesini, var olan bilgileri hakkında zihinsel olarak daha fazla anlayış geliştirmesini, ifade kolaylığı, bilgileri düzenleme ve sistematik hale getirme gibi faydalar sağlar (Çiydem, 2016). Tüm bu faydalarda eğitim- öğretim içerisinde var olan tüm disiplinlerin gerektirdiği becerilerin öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır.

Zihinsel olarak somut kavramların algılanması ve ifade edilmesi soyut kavramlara göre daha az işlem gerektiren bir süreçtir. İlkokul ve ortaokul öğrencilerini düşündüğümüz zaman tarih kavramı ve ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramlar soyut kalmakta; algılanıp, öğrenilebilmesi için özel çaba ve yöntemler gerektirmektedir çünkü tarih dersine ait kazandırılması gereken kazanım, beceri ve değerlerin öğretilmesi kavramların doğru ve anlaşılır olarak öğrenilmesinden geçmektedir. Yanlış öğrenilen ya da öğrenilmeyen kavramlar ise öğrencinin derse ait becerileri eksik öğrenmesine sebep olmaktadır. Öğrenciler bu tarihsel kavramların bazıları ile günlük hayatta karşılaşabilirken birçoğu ile okulda tanışmaktadır bu sebeple ders kitapları, öğretim programları ve öğretmen yeterlikleri bu kavramları doğru ve anlaşılır öğretmeye uygun nitelikte olmalıdır.

Tarih disiplini de sosyal bilimler ve sosyal bilgileri meydana getiren disiplinlerden biridir. En genel anlamıyla tarih; geçmişte yaşamış kişileri, yaşanan olayları, yer ve zaman belirterek belgelere dayalı, sebep ve sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bir bilim dalıdır. (Köstüklü, 2006) Öğrencilere geçmişte öğretip yaşadığı dönem ile bağ kurmasını sağlayan ve geleceğe köprü kuran tarih

disiplinine ait kavram beceri, değer ve kazanımlar ilkokulda hayat bilgisi, ortaokulda sosyal bilgiler dersi içerisinde ele alınmaktadır.

1.2.Problem

Bu çalışmada; ilkokul 1, 2, 3. sınıflarda okutulan hayat bilgisi ve 4. sınıfta okutulan sosyal bilgiler dersleri ders kitapları ile ortaokul 5, 6, 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ve 8. sınıfta okutulan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkölük dersleri ders kitapları içerisinde hangi tarihsel kavramlara yer verildiği bu kavramların ünitelere-öğrenme alanlarına nasıl dağıldığı ve tarih disiplini alt başlıklarından hangilerini kapsadığı belirlenmek istenmiştir.

1.2.1. Alt Problemler

Araştırma problemine ait problemler şunlardır;

- 1) İlkokul 1, 2, 3. sınıf hayat bilgisi ve İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların sayısal dağılımı nasıldır?
- 2) İlkokul 1, 2, 3. sınıf hayat bilgisi ve İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı nasıldır?
- 3) Ortaokul 5, 6, 7. sınıf sosyal bilgiler ve 8. Sınıf T.C. inkılap tarihi ve Atatürkölük ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramların sayısal dağılımı nasıldır?
- 4) Ortaokul 5, 6, 7. sınıf sosyal bilgiler ve 8. Sınıf T.C. inkılap tarihi ve Atatürkölük ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramların öğrenme alanlarına dağılımı nasıldır?
- 5) İlkokul 1,2,3.sınıf hayat bilgisi ve ilkokul 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların tarih disiplini açısından ele alınan bazı alt başlıklara göre dağılımı nasıldır?
- 6) Ortaokul 5,6,7.sınıf sosyal bilgiler ve 8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkölük ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramların tarih disiplini açısından ele alınan temalara göre dağılımı nasıldır?

1.3.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada; ilkokul 1, 2, 3. sınıflarda okutulan hayat bilgisi ve 4. sınıfta okutulan sosyal bilgiler dersleri ders kitapları ile ortaokul 5, 6, 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ve 8. sınıfta okutulan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri ders kitapları içerisinde hangi tarihsel kavramlara yer verildiğini belirlemek istenmiştir.

20. yüzyıl ile birlikte her anlamda dünya ciddi bir değişim ve dönüşüm sürecine girdi. Bu değişim ve dönüşümlere ayak uydurmak için eğitim ve öğretim alanında yeni anlayışlar ortaya çıkmıştır. Bu süreçler neticesinde tarih öğretimi daha önemli hale gelmiştir. (Çiydem, 2016). Tarih biliminin amacı geçmişte yaşamış insan faaliyetlerini bilgi ve belgelere dayalı olarak ortaya çıkarmak ve geleceğe ışık tutmaktır. Tarih ve sosyal bilgiler eğitiminin geleceğe ışık tutma noktasında iyi ve etkili vatandaş yetiştirmek gibi ortak amacı vardır. Çünkü devlet tarihi ve millet tarihi toplumu bir araya getiren ortak duygu ve düşüncelerin temelini oluşturarak birlik ve beraberliğe, millet olma bilincine katkı sağlar. (Çapa, 2006)

Eğitim ve öğretimde beklenen başarıya ulaşmak için kavramlar hayati öneme sahiptir çünkü her bilim dalının kendine özgü var olan kavramları sayesinde daha doğru ve anlaşılır öğrenmeler gerçekleşmektedir. (Köstüklü, 2006). Kavramlar öğrencilerin zihninde temel bilişsel yapıların oluşmasına ve sonradan gelecek olan bilgilerin zihinlerinde saklamalarına katkı sağlar. Bu sebeple eğitim öğretimde kavramlara ve kavram öğretimine gereken önem verilmelidir. (Erden,1997)

Eğitimde meydana gelen değişim ile birlikte konu merkezli geleneksel yaklaşımlar, öğrenci eksenli çağdaş eğitim anlayışa dönüşmüştür. Kavramlar ve kavram öğretimi de öğrenci eksenli çağdaş yaklaşımlar içerisinde yer almaktadır. Sosyal bilgiler ders içeriğinde yer alan tarih konuları genel olarak öğrencilere soyut gelmektedir. (Kurada, 2006). Bu nedenle kavramlar ve öğretimine gereken önem verilmelidir. Öğrencinin temel ders materyali olan ders kitapları içerisinde yer alan kavramların ne olduğu hangi özellikler taşıdığını bu nedenlerden dolayı bilmek gerekmektedir. Daha önce yapılan çalışmalarda tarihsel kavramların önemi

ve öğretimi ile ilgili araştırmalar yapılmış olup, bu çalışma ilkokuldan ortaokula bütün ilköğretim kademesini kapması açısından önem taşımaktadır.

1.4.Sınırlılıklar

Araştırmanın yöntemi, nitel araştırma paradigmalarından doküman analizi yöntemi ile sınırlı kalmaktadır.

Araştırmada veri toplamak için; 2023-2024 eğitim-öğretim dönemi, Aksaray ilinde ilkokul 1, 2, 3. sınıf düzeyinde kullanılan hayat bilgisi ve 4. sınıf düzeyinde sosyal bilgiler ders kitapları ile ortaokul 5, 6, 7. sınıf düzeyinde sosyal bilgiler ve 8. Sınıf düzeyinde T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları araç olarak kullanılmış ve veriler bu kitaplar ile sınırlı kalmıştır.

Araştırma verileri ilkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ile ortaokul sosyal bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında bulunan tarihsel kavramlar ile sınırlı kalmıştır.

1.5.Tanımlar

1.5.1. Hayat Bilgisi

Temelde Sosyal bilgiler ve fen bilimleri derslerinin bir araya gelmesi ile oluşturulmuş toplu öğretim modeli esas alınarak oluşturulmuş bir ilkokul dersidir. Hayat bilgisi; *“çocukların gelişim özelliklerine uygun biçimde yaşamla ilgili temel beceri ve alışkanlıklar kazandıran, çocukların kendi dillerini ve çevresini tanımasına yardım eden çok yönlü gelişmesini sağlayan bir yaşam dersi”*dir. (Gültekin 2015).

1.5.2. Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler; *“bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir”* (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005: 46).

1.5.3. Tarih

Tarih geçmişteki olayları; yer, zaman ve kişileri belirtmek koşulu ile kanıtlara dayalı olarak sebep-sonuç içerisinde inceleyen bilim dalıdır.

1.5.4. Ders Kitabı

Eğitim ve öğretimde; dersin amaçları doğrultusunda her öğrencinin ulaşabileceği kolaylıkta olan, öğrenilmesi gereken bilgilerin öğrencinin gelişim özelliklerine göre düzenlendiği, bilimsel düşünce ve tutum kazandırmaya yönelik özellikleri olan ders materyalidir. (Semerci, 2004)

1.5.5. Kavram

Her türlü olay, duygu, düşünce, nesne gibi insan zihninde anlamlı hale gelen, belli özelliklere göre kategorize edilmiş bilgilerdir. (Senemoğlu, 1999)

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. İlkokul ve Ortaokulda Tarih Öğretimi

“Tarih öğretimi, formal eğitim kurumları aracılığıyla, tarih biliminin ortaya koymuş olduğu bilgi, tutum ve becerileri öğrencide davranış haline getirmeyi hedeflemektedir.” (Safran, 2021). Nitelikli bir tarih öğretimi için çok iyi tarih bilgisinden ziyade müfredatın içerdiği tarih bilgilerini basitleştirip, sevdirmek ve öğrencilerde istendik davranış değişikliklerini meydana getirmekle olmaktadır. Bu amaç doğrultusunda da ilkokul hayat bilgisi ve ortaokul sosyal bilgiler dersleri tarih öğretimi için önemli olmuştur. (Safran, 2016).

Tarih dersi, Cumhuriyet döneminde Türkiye’de ilkokul, ortaokul ve lise düzeylerinde uzun dönem ayrı bir ders olarak öğretimi yapılmış, Cumhuriyet döneminin “İlk mekteplerin Müfredat Programına göre, tarih dersleri 3. sınıftan başlayarak, konuşma ve görüşme şeklinde okutulmuş. (Baymur, 1937) 4. ve 5. sınıflarda ise genel tarih ile Türk Tarihi bir arada okutulmuştur. 1926 yılında yapılan değişiklikler ile toplu öğretim modeli ilkokul müfredatı içerisine dahil olmuştur. Müfredat ilkokulu iki gruba ayırmış ve ilk grubu oluşturan 1, 2 ve 3. Sınıflar “Hayat Bilgisi” dersi temelinde tarih dersine hazırlık olacak şekilde tarih dersi sunulmuş ayrı bir tarih dersi verilmemiştir. İkinci grupta ise ayrı bir tarih dersine yer verilmiştir. (Öztaş, 2009).

İlkokul kademesinde tarih dersleri 1962 yılında toplum ve ülke incelemeleri; 1968 yılı itibarıyla sosyal bilgiler dersi bünyesinde öğretimine başlanmıştır. Ortaokullarda ise; tarih dersi 1973-1974 eğitim-öğretim yılı itibarıyla sosyal bilgiler dersi içerisinde öğretimine başlanmıştır. (Turan, 2019)

Tarih eğitimde kazandırılmak istenen bilgi ve beceriler dört boyutta ele alınır. Bunlardan ilki öğretilecek konu, tema, dönem ve yerler belirterek ele alınması, ikincisi, konuların hangi isimler, tarihler ve olaylar kullanılarak ele alınması, üçüncüsü konuların, nasıl ve hangi kavramlarla yorumlanacağıdır daha çok açıklama ve empatik anlamlara yer verilmiştir. Öğrenci katılma kapalı, önyargıya açık ezbercidir. Eski model denilen tarih öğretimi ikinci ve üçüncü boyut içindedir. Dördüncüsü ise, (Tekeli, 2000)

2.1.2. Tarih Öğretiminin Amaçları

Tarih öğretiminin amaçları 2 ana amaç etrafında şekillenmiştir. Bunlar bilim olarak tarih öğretimin genel amacı ve ülke şartları gereği oluşmuş özel amaçlardır.

Bilim olarak tarih öğretimin genel amaçları;

- Öğrencinin ilgisini geçmişe çekmek
- Öğrencinin kendi ülkesi dışında olan ülkeleri ve kültürleri benimsemesi ve anlamasına katkıda bulunmak
- Geçmişin verileri doğrultusunda günümüzü kavramak
- Programın diğer alanlarına katkıda bulunmak
- Bilimsel çalışma disiplini ile hareket edip, düşünce dünyamızı zenginleştirmek
- Öğrencileri yetişkinlikleri dönemince yaşayacakları hayta hazırlamak
- Öğrencinin benlik algısı ve benlik gelişimine katkı sağlamak. (Köstüklü, 2006)

Ülke şartları gereği oluşmuş özel amaçları;

- İnsanlık mirasını kavramak,
- Tarihin farklı dönemlerini anlamak için gerekli olan kavram, olay, olgu, şahıs ve kurum bilgilerini kazanmak,
- Türk Tarihi, İslam Tarihi ve Türkiye tarihinde yaşamış olan siyasi ve sosyal kurum, kuruluş ve önemli kişileri tanımak,
- Yaşanılan toplum, ülke ve dünyanın mevcut duruma nasıl geldiğinin farketmek, anda yaşanları yorumlamak ve geleceğe yönelik bakış açısı oluşturabilmeyi içeren bir tarih bilinci geliştirmek,
- Türk milletinin ve Türk kültürünün geçmişten bugüne tarihte var oluş hikayesini bilmek,
- Uygarlığımızın, temel değer ve kavramalarını, benimseyip davranışa dönüştürmek,
- Tarihi olay veya olguların gerek milli gerekse milletlerarası etkileşimi olduğunun farkına varmak,

- Tarihi olayların, yaşandığı döneme ait siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve dini niteliklerini ortaya çıkardığını ve bu nedenle yaşanmış olduğu zamanın koşullarını alarak tarihi olayları değerlendirmek,
- Birincil ve ikincil kaynaklarda bulunan belgeleri belirlemek, analiz etmek, yorumlamak ve değerlendirme yapmak, ulaşılan bilgiler ile ilgili çıkarımda bulunurken, bilgilerin doğruluğunu ve geçerliliğini sorgulayarak kanıtla desteklemek,
- Tarih disiplinine has ilgi ve becerileri geliştirmek,
- Milli benlik ve aidiyet duygularını geliştirmek ve Türkiye'nin küreselleşen dünya içerisindeki yerini ve rolünü kavramak,
- Tarihi olay ve olguların farklı görüşler doğrultusunda birden fazla bakış açısı ile değerlendirilip yorumlanabileceği bilmek ve bu farklılıklara saygı göstermek,
- Toplumsal beraberlik ve dayanışmanın oluşup gelişmesinde ortak tarihin işlevini kavramak kültürel ve tarihi mirasa sahip çıkan bireyler olarak yetiştirmeleri amaçlanmaktadır. (MEB 2018)

1.2. Hayat Bilgisi Dersi

Yaşadığımız dünyada meydana gelen olayların tamamı bir bütün olarak ele alınmaktadır. Hayat bilgisi dersi de çevremizde meydana gelen bu olayları, çocukların anlamlandırabilmeleri ve anlamlandırma sürecine gereken uyumu gösterebilmeleri, iyi bir birey, iyi bir vatandaş olabilmeleri sebebiyle gerekli olan bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışların ilkökul düzeyinde verilmiş olduğu bir derstir. (Çelik, 2021). (MEB 2005). Barth ve Demirtaş; hayat bilgisi dersini, vatandaşlık eğitim programı içerisinde ele alır, bu dersi demokratik Türk toplumunda sorumluluk bilinci taşıyan vatandaşların görev ve sorumluluklarına uygun hedefler doğrultusunda hayat boyu devam edecek olan vatandaşlık bilgi ve becerilerini aktaran planlı bir süreç olarak tanımlar.

İnsanın sosyal bir varlık olması dolayısıyla toplumla uyumlu bir şekilde yaşaması için belli başlı öğrenmeler gerekir. Binbaşoğlu (2003) 'da buna vurgu yaparak hayat bilgisi dersinden; çocukların çevresiyle başarılı, etkin ve istendik yönde uyum sağlamasına yardımcı olan ilk ders şeklinde söz eder. Hayat Bilgisi; "Doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu

sürecin sonunda elde edilen yaşantımızla doğrudan alakalı bilgilerdir” (Sönmez, 2005).

Hayat bilgisi dersini; çocukların kendileri ve yaşamla ilgili farkındalık kazandıkları, zayıf ve güçlü yönlerinin farkına varıp yaşanan çevre ile ilgili olumlu bağlılık kazandıkları, demokratik tutuma sahip oldukları, karşılaşılan problemlere karşı çözüm odaklı olmayı öğrendikleri bir derstir. (Özdemir,1998)

Yukarda yapılmış olan çeşitli tanımlar doğrultusunda hayat bilgisi dersini, iyi bir insan, iyi bir vatandaş kazanabilme hedefi temelinde şekillenmiş, öğrencilerin çevreleri ile daha uyumlu bireyler olmaları için gereken tutum ve davranışların kazanıldığı, çeşitli disiplinlerden oluşan temel yaşam becerileri dersi olarak tanımlayabiliriz.

1.2.1. Dünden Bugüne Hayat Bilgisi

Hayat bilgisi eğitiminin tam olarak nerede ve ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber ilk çağlardan bu yana yaşam becerilerinin temelini oluşturan fen ve sosyal bilgiler eğitiminin başladığı ön görülebilir. (Sönmez, 2010). İnsanın yerleşik yaşama geçmesi ile birlikte yaşam tarzında medya gelen değişiklikler alet kullanımı ve birlikte yaşama hakkında bilgi edinme ihtiyacı hayat bilgisi dersine ait becerileri insanlığın var oluşuna kadar götürmektedir. (Tay, 2013) Brückl 1932 hayat bilgisi dersinin tarihini Platon’a kadar dayandırmaktadır. Rönesans ve reform hareketleriyle birlikte çocuk yaşantıları ve eğitiminin önemi doğmuştur bununla birlikte hayat bilgisi dersine dair çalışmalar ortaya çıkmıştır. Johan Amos Comenius çocuklar için yazmış olduğu resimli kitabı “Gözle Görülen Resimli Dünya” ile hayat bilgisi dersinin kurucusu olarak görülmüştür. Bu kitap ile birlikte Comenius, yaşam bilgilerinin (ev-okul yaşantıları) bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuş ve toplum öğretim anlayışına kapı aralamıştır. (Karabağ, 2009)

Jean Jack Rosseau’ da Comenius’un öğretilerinden yola çıkarak “Emile” adlı eserinde, eğitimin çocuğun geleceğine hazırlık olup, doğası ve gelişimine uygun bir bütünlükte ele alınmasını ileri sürmüş, deneyimlerimiz sonucu kavuştuğumuz iyinin en doğru eğitim olduğunu savunmuştur. (Baymur, 1937). Rousseau bu kitabında hayali bir çocuk olan Emile’nin yaşantılarından yola çıkarak ona, nasıl bir eğitim verileceğine dair fikirlerini açıklamış ve insan eğitimi

için doğa, toplum ve eşyayı kaynak olarak göstermiş ve bu fikirleri ile kendisinden sonraki eğitim camiasını etkilemiştir. (Karabağ, 2009 & Ata, 2003)

Pestalozzi'de Rousseau'dan etkilenmiş düşünürlerdendir, kendisi pedagojik sistemin temellerini çocuğun psikolojik ve fiziksel özelliklerine dayandırmış ve öğretim hayatı içerisinde çocuğun söz konusu özelliklerine önem verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. (Sağlam, 2015) Pestalozzi'nin psikolojik temelli öğrenim anlayışında yer alan teorik bilgileri Friedrich Herbart uygulamaya geçirmiştir. Kurmuş olduğu Herbart Okulunu, çocukların bilimsel gelişimleri ile birlikte ahlaki ve psikolojik gelişimlerine dayandırmıştır. (Baymur,1937)

Friderich Herbart, öğretimde öğrencilerin ilgilerinin etkinliklere katılımı yönlendireceğini düşünmüştür. Farklı ilgilere sahip öğrencilerin, öğrenme için konuları ilişkilendirme, anımsama, bir araya getirme ve karşılaştırma yapılarak bir kanıya varabileceklerini savunmuştur. (Kanad, 1963'ten akt. Binbaşıoğlu, 2003). Herbart'ın ortaya koymuş olduğu çalışmalar ile hayat bilgisi dersinin temel yaklaşımı olan toplu öğretim anlayışının kurucusu olarak kabul edilir.(Baysal, 2006)

John Dewey ile birlikte toplu öğretim anlayışında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Dewey okullarda yapılan etkinliklerin yaşamla iç içe olmasını gerektiğini savunmuş ve okulu yaşama hazırlık değil yaşamın kendisi olarak ifade etmiş ve laboratuar okulu kurmuştur. (Binbaşıoğlu, 2003). Yaşam içerisinde var olan sorunlara ve ihtiyaca göre şekillenmiş meslekler okullarda yer almalı ve bu içeriklerle göre öğrenci ilgisine uygun olarak aktif yaşama dahil olmalıdır.(Bender, 2005). Öğretmen merkezli öğrenim anlayışını yerine öğrenci merkezli bir anlayışı benimsemiş ve öğretmeni rehber konumunda görmüştür.(Akt.Sağlam, 2015).

Jean Ovide Decroly ise “yaşam için yaşam sloganı” ile laboratuar okulları açmıştır. Doğa ve çevresiyle uyumlu vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bu okullar öğretimin yanı sıra eğitimi de önemsemiş toplu öğretim anlayışıyla uygulamaya geçirmiştir. Bu düşünce gelişerek “Decroly Usulü” olarak anılmaya başlanmıştır. (Binbaşıoğlu, 2003)

Türk eğitim tarihinde ise hayat bilgisi içerikleri İslamiyet'ten önce töre olarak adlandırdığımız toplumsal yaşamla ve çevre ile ilgili kurallar inanç sistemi içersinde bir öğreti olarak verilmiştir. İslam'ın kabulünden sonra İslam dininin esaslarına göre birey yetiştirilmeye çalışılmış. (Sönmez, 2010)

Osmanlı'da II. Mahmut ile başlayan batılılaşma hareketleri eğitim ve öğretimi de etkilemiştir. Bu etki Tanzimat Dönemi ve sonrasında aratarak devam etmiştir. Eylül 1869 tarihli, Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile gerçek anlamda Batılı eğitim sisteminden fayda sağlanmıştır. Yazı, Tarih-i Osmani, Coğrafya, Malumat-ı Nafia dersleri programa alınmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu derslerden Malumat-ı Nafia ders içeriği olarak günümüzde ki hayat bilgisi dersi ile benzeşmektedir. (Kodaman, 1999)

II. Abdülhamit'in padişahlığı döneminde hazırlanıp uygulamaya konulan Kanun-i Esasi' de ilköğretim ile alakalı yenilik ve düzenlemeler yapılmak istenmiş fakat hayata geçirilememiştir. (Baymur, 1937) II. Meşrutiyet dönemi Fransız ilkokul programlarında hayat bilgisi dersinin temelleri sayılabilecek içerikte dersler okutulmuştur. (Karabağ, 2009)

Cumhuriyet Döneminde yaşanan değişim ve yeniliklerle birlikte eğitim ve öğretim alanında da değişim ve yenikler başlamıştır. 1924'te Türkiye'ye gelen John Dewey Türk eğitim sisteminde incelemelerde bulunmuş değişimler bu temelde başlamıştır. Dewey'in incelemeleri neticesinde 1926 programında; hayat bilgisi, toplu tedrisat gibi kavramlara yer verilmiştir. (Başgöz, 1995). 1926 programının temeli “ ilk mektebin başlıca genç nesli muhitine faal halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir” . Bu ilkeden hareketle; hayat bilgisi dersleri haftada 4'er saat olmak üzere 1, 2, 3. sınıflara konulmuş ve programa dahil olmuştur. (Akt. Sönmez, 2010). 1930, 1932 ve 1936 programlarında 1926 programına bazı eklemeler yapılmıştır. Bu eklemeler, “bedence ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olmak, Türk toplumuna ve Cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip bir hale getirmek”. (Sönmez, 2010)

1936 programında öğrencilerin gelişim özellikleri üstünde daha çok durulmuş, önce yakın çevre öğrenilerek sonrasında uzak çevreyi öğretmek amaçlanmıştır. 1. ve 2. Sınıfta toplum öğretim anlayışıyla hareket edilmiş 3.

Sınıfa gelindiğinde öğrencilerin ön bilgi düzeylerinin ve olayları kavrama becerilerinin gelişmesi ve bilimsel süreçlere uygun araştırma ve inceleme yeteneklerinin artması sonucu aşamalı bir biçimde branşlara ayrılması uygun bulunmuştur. (Bektaş 2009)

1948 programında kapsam daha da genişletilmiş, hayat bilgisi mihver ders olma özelliğini korumuş temel fark olarak her konun bitiminde “Eğitsel Sonuçlar” başlıklı bölümler eklenmiştir. (Dündar, 2002)

1962 ve 1965 programlarında hayat bilgisi dersi içeriği, toplum ve ülke incelemeleri adı altında ele alınmıştır. 1968 ve 1995 programında ise, yakın çevreyi tanımak, vatandaşlık görev ve sorumluluklarını bilmeleri, insanların toplumla olan ilişkilerini ekonomik yaşam becerilerini geliştirmek şeklinde amaçlanmıştır. (MEB 1968, 1995)

1998 müfredatında hayat bilgisi dersinin genel hedefleri, sınıf düzeyindeki hedefleri, ünitelerin hedefleri ve davranışlarına yer verilmiş, ölçme ve değerlendirme, ünite içerisinde geçen terimler ve her kademe için belirtke tabloları içermektedir. “öğretme ve öğrenme etkinlikleri” ilk defa Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer almıştır. (Özdemir, 1998)

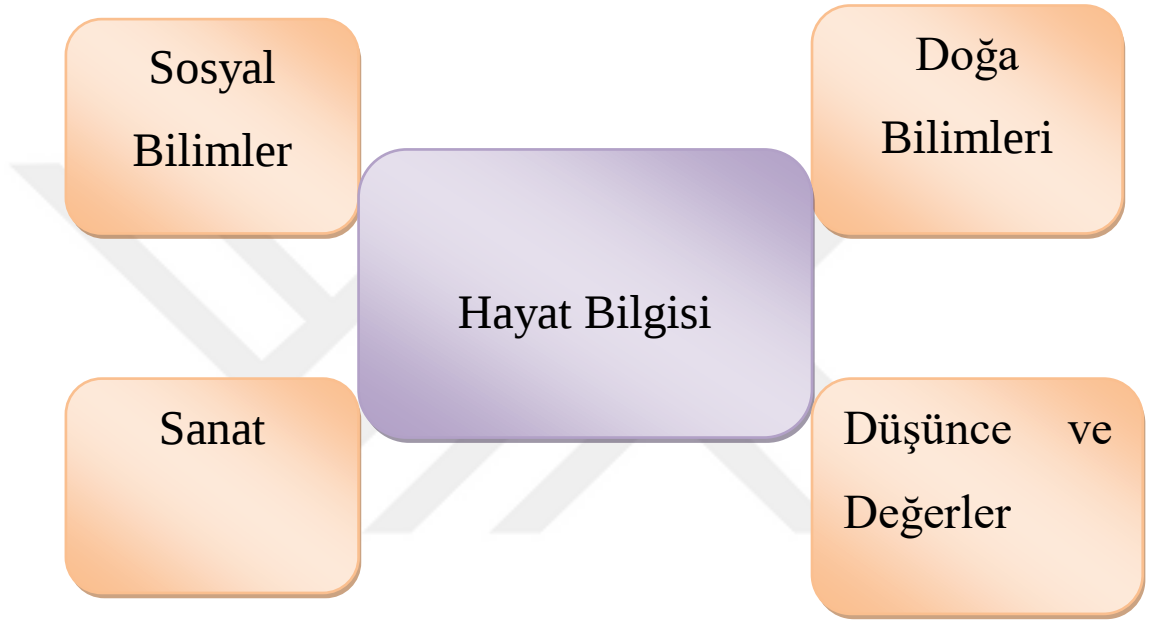
Milli Eğitim Bakanlığı 2004 yılı itibari ile öğretim programları yapılandırmacı yaklaşım temelinde ele alınmış olup, 2005-2006 öğretim yapılandırmacı program uygulamaya konulmuştur. 2005 yılında hazırlan Hayat Bilgisi Programın amacı, “öğrencilerin temel yaşam becerilerini kazanmalarına ve olumlu kişisel nitelikler geliştirmelerine yardımcı olmak” şeklinde yer verilmiştir. (MEB, 2009).

2012 yılında yürürlüğe 6287 nolu giren kanunla birlikte 4+4+4 olarak bilinen eğitim modeline geçilmesi ile birlikte öğretim programlarının gözden geçirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda oluşturulan 2015 Hayat Bilgisi Dersi öğretim programında dersin vizyonu; “temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, özgüveni yüksek, kendisi ve çevresiyle barışık, milli ve manevi değerleri içselleştirmiş bireyler yetiştirmek” olarak ifade edilmiştir. (MEB, 2015)

2.2.2. Hayat Bilgisi Dersinin Kapsamı

Hayat bilgisi ders olarak, 1926 yılı ile birlikte müfredata girmiş toplu öğretim anlayışı esas alınarak programlanmış, “birey”, “toplum” ve “doğa” olmak üzere üç öğrenme alanını etrafında şekillenmiştir. Bir sonraki kademede çocukların karşısına çıkacak olan sosyal bilgiler ve fen bilimleri dersine kaynaklık etmektedir.

Şekil 1. Hayat Bilgisi Dersinin Kapsamı (Sönmez, 2010, s.2).

2.3. Sosyal Bilgiler Dersi

Sosyal bilgiler insanlara ve insanların yaşamış olduğu çevreye dair yaşantıları konu edinen bir derstir. İnsanın kendisini, doğayı daha iyi tanımasına ve diğer insanlarla olan ilişkilerine katkı sağlar. Sosyal bilgiler içerisinde birden çok disiplini barındırması sebebiyle tanımını yapmak kolay olmamaktadır. (Doğanay, 2002). Öztürk (2009)’e göre sosyal bilgilere ait bir tanımlanmasında yaşanan sıkıntının sebebi, ders olarak müfredata dahil edilmesine karşın amaç, içerik ve yönteminin ne olduğu ile ilgili bir fikir birlikteliği sağlanamamasıdır.

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’ (NCSS) ne göre “*Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak hedefi doğrultusunda sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir anlayışla birleştirilmesinden oluşmuş bir çalışma alanıdır. Okul müfredatı içerisinde Sosyal Bilgiler, tarih, coğrafya, siyaset bilimi, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, hukuk, felsefe, sosyoloji, sosyal*

psikoloji, din, sosyoloji, sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden çıkan sistematik bir çalışma alanı sağlar”.

Sosyal bilgiler, toplumsal yaşama ait prensip, kural ve genellemeleri belgelendirmeye dayalı, toplumsal ilişkiler ile bağ kurma süreci ve süreç sonucunda meydana gelen canlı bilgiler şeklinde ifade edilebilir. (Sönmez, 2010) . Barr, Barth ve Shermis, ise yayınladıkları makale ile ilk sosyal bilgiler tanımını yapmışlardır, buna göre “*Sosyal bilgiler dersi, vatandaşlık eğitimi hedefi doğrultusunda sosyal ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıdır.* (Barr, Barth ve Shermis, 1978: Akt. Öztürk, 2007).

Sosyal Bilgiler; “*insana ait diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden faydalanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içerisinde, disiplinler arası bir anlayışla ele alınan ve demokratik değerlerle zenginleştirilmiş, zihnini kullanan ve yetenekli vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır*”. (Doğanay; 2002)

Erden ise, Sosyal Bilgileri; İlköğretimde vatandaşlık görev ve sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştirmek doğrultusunda, Sosyal Bilimler disiplinlerinden belirlenmiş bilgiler çerçevesinde, öğrencilere toplumsal hayata dair temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin öğretildiği bir çalışma alanıdır. (Erden, tarihsiz)

“*Sosyal Bilgiler, bireyin toplumda var olabilmesine katkı sağlamak amacıyla; tarih, coğrafya, antropoloji, siyaset bilimi, hukuk, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji ve felsefe gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularına dahil ederek; öğrenme alanlarının ünite ya da tema adı altında birleştirilmesini ön gören; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek doğrultusunda incelendiği; toplu öğretim anlayışından yola çıkılarak oluşturulmuş bir ilköğretim dersi*dir. (MEB, 2005)

Yapılmış olan tanımlar birçok noktada birbiri ile benzerlik göstermektedir. Bu özellikleri Doğanay 2008;

- I. Sosyal Bilgilerin ilk hedefi vatandaşlık eğitimidir.
- II. Vatandaşlık eğitimi dört boyuttan oluşmaktadır; bilgi, bilgiyi işleme becerileri, demokratik tutum ve sosyal katılım becerileri.

III. Sosyal Bilgiler, insana ait her bilgi dolayısıyla sosyal bilimler temelinde oluşmuş çok disiplinli bir alandır.

Yapılan tanımlar ve Doğanay 2008'in ortak olarak gördüğü özelliklere bakılarak sosyal bilgiler dersini, her anlamda donanımlı sosyal becerilere sahip, yaşadığı toplumla ilgili, çevre ile iç içe, sorumluluk sahibi ve vatandaşlık bilincine olan, bireylerin yetişmesini amaçlayan ilköğretim dersi olarak tanımlayabiliriz.

2.3.1. Dünden Bugüne Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler içeriğini oluşturan konuların, geçmişi Antik Yunan ve Roma gibi ilkçağlarda var olan büyük uygarlıkların eğitim- öğretim öğrenmelerine kadar uzanır. (Bilgili, 2008). Geçmişi bu kadar eskilere dayanmasına rağmen, sosyal bilgiler kapsamına giren disiplinlerin eğitime yansması 19.yüzyılı bulmuş, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde toplumsal değişim ve dönüşümle birlikte başlamıştır.(Öztürk, 2007). Sanayi devrimi ve gelişen endüstri sonucu büyük bir değişim ve dönüşümün yaşandığı bu ülkelerde, köy yaşamının şehir yaşantısına evrilmesi ile birlikte sosyal sorunlar baş göstermiştir. Coğrafi keşifler sonucu Avrupalı halkın ABD'ye yapmış olduğu göçler sonucu, ABD'de etnik ve dini olarak farklı olan halkın beraber yaşayabilmesi ve vatandaşlık bağı taşıyabilmeleri, aidiyet duygu hissi, sorunlara çözüm üretme ve beraber karar almaya dönük bilgi, beceri, değer ve tutumlar vatandaşlık eğitimi adına sosyal bilgiler dersini ortaya çıkarmıştır. (Öztürk, 2012)

İlk olarak ABD'de 1916 yılında sosyal bilgiler ismi, günümüze yakın amaç ve içerik niteliğinde bir terim olarak, ABD "Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi National Council for the Social Studies (NCSS) tarafından resmi olarak kabul görmüştür. (Naylor ve Diem, 1987; Akt: Öztürk 2007).

1930 ve 1940'lı yıllarda benimsenen yeniden kurmacılık akımı ve çocuk merkezli eğitim anlayışı, sosyal bilgiler dersinin gelişimi adına daha çok efor harcanmasını sağlamış buna rağmen sosyal bilgiler dersi okullarda tarih ve coğrafya eksenli olarak okutulması 1960'lı yıllara dek devam etmiştir. (Safran, 2008).

1960 ve 1970'li yıllarda sosyal bilgiler eğitimi yoğun olarak eleştiriye maruz kalmış ve bu eleştiriler neticesinde "Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi" adı

altında yenileşme hareketi başlamıştır. Bu dönemde eğitimde Bruner'in buluş yoluyla öğrenme kuramı etkili olmuş yeni sosyal bilgiler anlayışı da buna göre şekillenmiştir. Buluş yolu ile öğrenmenin etkisi ile sosyal bilgiler dersinde bir önceki dönemin ağırlıklı dersleri olan tarih ve coğrafyanın yoğunluğu azaltılmış olmakla birlikte siyaset bilimi, antropoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji ve ekonomi, içeriklerinin yoğunluğu artmıştır. Sosyal bilimlerin kavram ve yöntemleri ders içerisinde de uygulamaya konulmuş, tümden gelim anlayışı ve öğretmen merkezli anlatım yöntemi terk edilmiş, tümevarım anlayışı ve öğrenciyi merkeze alan, öğretmeni değil öğrenciyi daha aktif kılan araştırma yöntemi önem kazanmış, eleştirel düşünme becerisi geliştirilmek istenmiştir. Tüm bu gelişmelere rağmen 1980'li yıllarda sosyal bilgiler eğitimi tekrardan ciddi olarak eleştirilmeye başlamış ve başarısız bulunmuştur. Bunun sonucunda da geleneksel sosyal bilgiler anlayışına dönüş yaşanmıştır. (Erden, Tarihsiz).

NCSS 1994 yılında programın standartlarını ve 10 tema belirlemiştir. ABD'deki eyaletlerin yanı sıra birçok ülkenin sosyal bilgiler programı bu standartlara uygun şekil almış. Temalar;

- Kültür
- Zaman, süreklilik ve değişim
- İnsanlar, yerler ve çevre
- Bireyler, gruplar ve kurumlar
- Güç, otorite ve yönetim
- Üretim, tüketim ve dağıtım
- Bilim, teknoloji ve toplum
- Küresel bağlantıları
- Vatandaşlık idealleri ve uygulamaları

Ülkemizde 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrenme alanlarını oluştururken bu temalardan faydalanmıştır.

Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler dersi içeriğinin geçmişi Orta Asya Türk Devletlerine kadar uzanır. İslam etkisinin görülmediği bu dönemlerde toplum kurallarının oluşması ve bu kurallara uyulması, yaşamayı kolaylaştırmış bu durum bir nevi eğitim şeklini almış ve buna "toplum töresi" adı verilmiştir. Bu

döneme ait kaynaklar sınırlı olsa da mevcut kaynaklarda; bireylere yol gösterici bilgiler, iyiliğe yönlendirme, bilgelik, cesaret gibi sosyal bilgiler ile doğrudan ilintili konular yer almıştır. Oğuz Kağan Destanı'nda, “Alp insan” tipi olarak adlandırılan bir nevi iyi vatandaş modeli örneği olan bir birey temsili vardır. (Akyüz, 2005). Türk tarihinin ilk yazılı kaynağı olarak kabul gören Orhun Kitabeleri'nde yer alan içeriğin çoğunluğu (barışa yapılan vurgu, Çin entrikaları ve bu entrikalardan korunmak, ulus bilinci) sosyal bilgiler için büyük bir örnek teşkil etmekte ve Türk tarihini özetlemektedir. (Önder, 2014; Sakaoğlu, 2003).

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile eğitim daha çok din çatısı altında sunulmuştur. Medreseler Türk-İslam kurumunun en önemli eğitim kurumları olmuş ve bu kurumlarda daha çok din öğretisi amaçlanmıştır fakat bu demek değildir ki Türkler eski geleneklerinden vazgeçmişleridir aksine eskiden var olan Türk eğitim adetleri ile İslam adetlerinin adeta sentezini yapmışlardır. Kısaca medreselerde sadece din öğretimi yapılmamış; tarih, coğrafya, fıkıh, teoloji, hadis ve ilmihal gibi derslere de yer verilmiştir.(Sönmez, 1997). Daha sonra Türk-İslam edebiyatının ilk örnekleri verilmeye başlamış bunlardan özellikle “Divan- Lügati't Türk” ve “Kutadgu Bilig” içerikleri itibariyle sosyal bilim alanları adına kıymetlidir. (Çetin, 2003).

Osmanlı dönemine geldiğimiz zaman medreselerin hem niteliği hem de niceliği önceki dönemlere göre artmıştır. (İpşirli, 2014). Klasik dönemin sonlarına kadar medrese eğitimi ufak tefek değişiklikler ile devam etmiştir. 1800'lü yıllara geldiği zaman ise, batıdan alınan yenilikler ve değişim süreci tüm kurum ve kuruluşları etkilemiştir. 1839'da ilan edilen “Tanzimat Fermanı” ile Tanzimat Dönemi olarak adlandırılan köklü değişim ve dönüşümlerin olduğu dönem başlamıştır. Okul müfredatlarında çeşitli yenikler yapılmış, okullara tarih, coğrafya ve lisan'ı Osmanî, dersleri konulmuştur. (Kenan, 2013). II. Abdülhamit döneminde, “Maarif Salnamesi” ile Rüştîye ve İdadilerin 2, 3, 4, 5 ve 6. sınıflarında ikişer, 7 ve 8. sınıflarında ise birer saat olmak üzere tarih dersi okutulmuştur. (Çapa, 2012). 1904'te bütün ilkokullar' sadece “Muhtasar Tarih-i ve Osman-i dersi okutulmuştur. 1913'te birleşen iptidai ve rüştî okulları birleştirilmiş ve bu okullarda tarih, coğrafya ve malumat-ı medeniye ve ahlakiye ve iktisadiye dersleri eklenmiştir. (Akyüz, 2014). II. Meşrutiyet'te İttihat ve

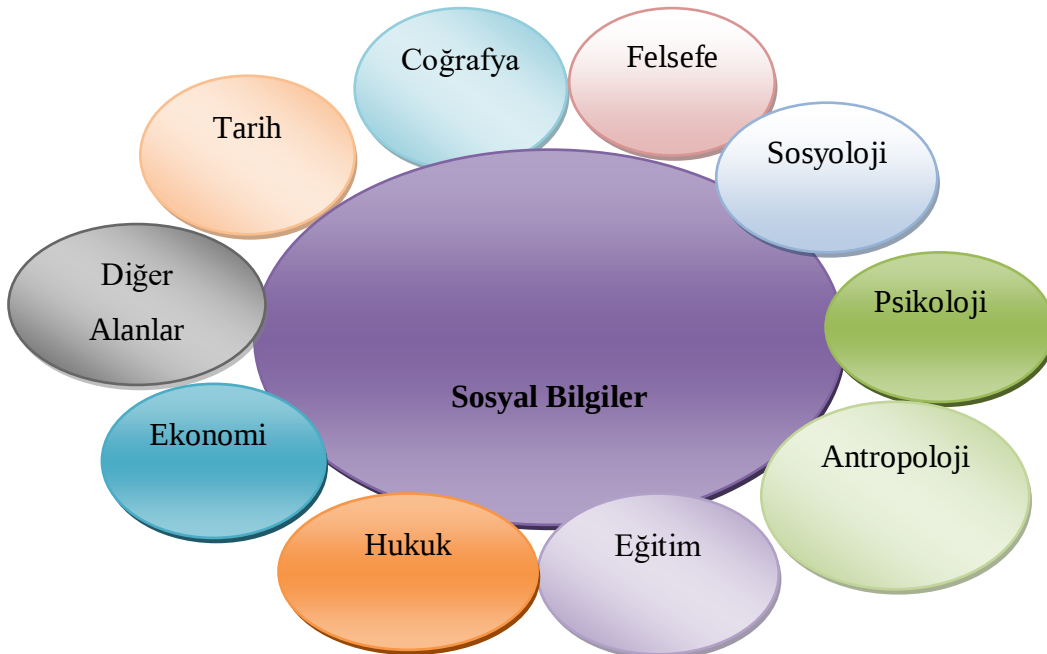
Terakki detkisi “yurtsever ve nitelikli yurttaş yetiştirme anlayışı” eğitime hakim olmuştur. (Öztürk, 1996).

1926, 1936 ve 1948 ilkokul müfredatlarında; tarih, coğrafya ve vatandaşlık ayrı birer disiplin olarak var olmuş. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar tek disiplinli bir eğitim anlayışı hakimken 1968 programında ilk defa çok disiplinli sosyal bilgiler dersi 4. ve 5. sınıflarda beşer saat olmak üzere okutulmuştur. (Sönmez, 2010). Sosyal bilgiler dersi, 1975 yılında ilkokulların yanı sıra ortaokullarda da okutulmaya başlanmıştır. 1985 yılına gelindiğinde dönemin siyasi atmosferi ile bağlantılı olarak ortaokullarda Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri ayrı ayrı okutulmuştur. 1997-1998 eğitim öğretim yılı ile birlikte Sosyal Bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulmak üzere tekrar müfredat kapsamına alınmıştır.(Safran, 2008). 1998 yılından itibaren değişen ve dönüşen dünya şartları göz önüne alınarak program geliştirme çalışmalarına hız verilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde 2005 yılında pilot illerde, 2005-2006 öğretim yılı ile bütün ülkede uygulanmak üzere; tematik öğrenme, problem çözme ve işbirlikli öğrenme vurgusu yapan, sosyal yapılandırmacı yeni program uygulanmaya başlanmıştır.

2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamı

Sosyal Bilgiler dersi sosyal bilimleri içerisine alan tüm disiplinler ile ilişki içerisinde. Sosyal bilimlere ait disiplinlerin elde ettiği bilgileri güncelleyerek sosyal bilgiler dersine uyumlu hale getirir. Şekil 2’de sosyal bilimler disiplinlerinden oluşan sosyal bilgiler gösterilmiştir.

Şekil 2. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler (Sönmez, 2010)

2.4. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi

1.Dünya Savaşı sonucunda yaşanan kayıplar Osmanlı Devleti'nin çözülmesini hızlandırmış ve sonrasında Kurutuluş Savaşı olarak adlandırdığımız bağımsızlık mücadelesi neticesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temleri atılmış, gelişim ve değişim süreci başlamıştır. Bu süreç içerisinde yaşanan değişimler, yeniliklerin Türk halkı tarafından benimsenmesi ve milli mücadelenin öğrenilmesi gerekliliği 1930-1931 yılları itibariyle okullara dolayısıyla dersi kitaplarına dahil olmuştur. Uzun süre tarih dersleri ile birlikte okutulan bu içerik 1980 darbesi sonrasında “T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” dersi olarak bağımsız bir ders haline gelmiştir. (Delen, 2007).

Amaçsal olarak düşündüğümüz vakit T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi şu an çatısı altında var olduğumuz Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin var oluşunu anlatan, Atatürk İlke ve İnkılaplarını benimsemiş, korumayan ve sahip çıkan bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir derstir. (Akbaba, 2008). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi diğer derslerden farklı olarak vatandaş yetiştirme hedefine en çok hizmet eden tarihsel içeriktir çünkü gerek Milli Mücadele Dönemi gerekse İlke ve İnkılaplar Dönemi incelendiğinde bu dersi bilimsel olarak kavramış, içselleştirmiş bireyler demek toplumda uyum ve birlikteliğin artması demektir. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları 2. Maddesine bakıldığında da ders içeriğinin toplumu birleştirici ve beklenen vatandaş olmaya yönelik öğretiler içerdiği yer almaktadır.

Türk eğitim sistemi, Türk Milletinin bütün fertlerini;

Atatürk inkılap ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek amaçlanmaktadır. (MEB, 2005).

Gülmez (2003)' e göre TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi; çağın ihtiyaçlarına uygun, çağdaş düşünce ve değerleri içselleştirmiş, Türkiye

Cumhuriyeti Devleti'nin ve Atatürk ilke ve inkılaplarının istediği gelişim ve yeniliğe kapalı olmayan, sorgulayıp çözüm üretebilen, zamana ve mekana göre davranışlarını kontrol edebilen, kendi hayatı üstünde söz sahibi olup ayakları üstünde durabilen, kendine ve diğer insanlara saygı-sevgi besleyebilen, diğer medeniyetler ile barışık, araştırmacı, kabul için kanıt arayan, tüm dünyaya ve canlılara karşı duyarlı, hukukun tanıdığı sınırlar ile özgürlük sahibi, barış yanlısı, akılcı ve bilimsel bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Safran (2010) TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının öğrencilere benimsetilmesi ve Atatürkçü düşünce sistemini bireylerin yaşam felsefesi haline getirmesi olarak önemli görmektedir.

Yapılan tanım ve açıklamalarda TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi yakın tarihimizi ele almakla birlikte toplumu şekillendirmek, bir arada tutmak, iyi ve etkin vatandaş yetiştirmek gibi vatandaşlık eğitimi amaçlarına doğrudan hizmet etmesi açısından önemli bir derstir.

2.4.1. Düünden Bugüne T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük

Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle 1930 yılında kurulmuş olan Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti tarafından oluşturulan bir komisyon tarafından “Türk Tarihinin Ana Hatları” isimli bir tarih kitabı oluşturulmuş ve bu kitapta kısada olsa Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine yer verilmiş bununla da yurttaşlara tarih bilincinin benimsetilmesi amaçlanmıştır. Daha sonra “Tarih III”, 4 ciltten oluşan ders kitabının son cildinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve “İnkılap ve Islahat Safhaları” başlığında yapılan inkılaplar aktarılmıştır.

1931 yılında Lise 1. Sınıf düzeyi için oluşturulmuş Tarih programı, ilk çağlardan Cumhuriyetin var oluşuna kadar geçen süreyi konu edinmiş ve kitabın kapanışı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile yapılmıştır. (Doğan, 2006)

Üniversite ve Yüksekokul düzeyinde yer alan eğitim kurumları için 1933-1934 eğitim-öğretim yılı itibari ile düzenli olarak İnkılâp Tarihi (Devrim Tarihi) dersleri okutulmaya başlanmıştır. (Arslan, 2006).

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi bünyesinde 1942 yılında “Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyetin kuruluşu, Cumhuriyet rejimi ve İnkılâpları araştırmak, halka benimsetip dünyaya duyurmak için “Türk İnkılâp

Tarihi Enstitüsü” kurulmuş ve İnkılap Tarihi dersi her üniversite öğrencisinin okuması gereken ders halini almıştır. (Arslan, 2008)

1960 yılına gelindiğinde ülkede siyasi koşullar etkisi ile ders “Türk Devrim Tarihi” adını almıştır. 1980 yılında da yine siyasi atmosferin getirmiş olduğu şartlar altında ders “Türk İnkılâp Tarihi” adını almış, bakanlık tarafından müfredat düzenlenmiş yeni bir kitap oluşturulmuştur. 1981 yılında ortaokul düzeyinde programa dahil edilmiş ve üniversite, lise ve ortaokul son sınıfta okutulan bir derse dönüşmüştür.

2.4.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Amaçları

Güncellenen Ortaokul 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- 1. Atatürk’ün askerlik ve devlet adamlığı yetenekleri ile inkılapçı niteliklerini öğrenerek onun kişilik özelliklerini örnek almaları,*
- 2. Millî Mücadele örneğinden hareketle Türk milletinin millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik duyguları ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini anlamaları,*
- 3. Türk Millî Mücadelesi ve inkılabının, millî ve evrensel özelliklerini kavramaları,*
- 4. Dönemin ağır şartlarında büyük güçlüklerle rağmen Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabı’nın tarihî anlamını ve önemini kavramaları,*
- 5. İnsan hakları, ulusal egemenlik, tam bağımsızlık, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlam ve önemi kavramaları,*
- 6. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavrayarak Atatürk İlke ve İnkılaplarının esas aldığı değerleri yaşatmaya istekli olmaları,*

7. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, millî, manevi ve evrensel değerleri benimseyen birer vatandaş olarak yetişmeleri,

8. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini oluşturduğunu kavramaları,

9. Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmaları,

10. Bu programda ifade edilen kişisel ve sosyal yeterlik ve becerilerin yanı sıra, tarihe özgü beceri ve yeterlikleri de kazanarak geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantılar kurmaya dayalı bir tarih bilinci geliştirmeleri,

11. Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak Türkiye'yi ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

12. Günümüzün sorunlarına mantıklı bir yaklaşımla çözümler üretmesini sağlayacak ve kendilerini geleceğe hazırlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumlar kazanmaları amaçlanmıştır.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında dersin doğasına uygun olarak millî, manevi, insani ve evrensel değerlere yer verilmiştir. (MEB, 2024)

2.5. Kavram ve Kavram Öğretimi

Kişiler çevresinde gördüğü soyut-somut tüm varlıkları, öğrendiği tüm bilgileri düşünce dünyasında isim vererek gruplandırır. Gruplandırıdığımız bu bilgiler sayesinde zihnimiz düşünmeye yönelir ve gruplandırıdğı kavramları kimi zaman birbiri ile ilişkili kimi zaman da ayırt ederek farklı bilgiler düzenler. Yılmaz (2003)'e göre yaşadığımız dünya içerisinde çok fazla olay, nesne ve fikir barındırmaktadır. Bunların tamamına ait bilgileri teker teker öğrenmek mümkün olmamaktadır. Bu sebeple orta özellikleri taşıyan olay, nesne ve fikirlere isim verilerek gruplandırma yapılmıştır. Kavramlar, iletişimi kolaylaştırıp, iletmek istediğimiz iletileri ve istekleri daha kısa sürede söyleyebilmemizi sağlar.

Karşı karşıya kaldığımız kelimelerin hepsi elbette kavram değildir, kavram olup olmadıklarını belirlemek amacıyla Ericson (1995) tarafından kavram bulma testi yer almaktadır testte beş maddeye yer verilmiştir. Bu teste göre, kelime; soyut ve genel, bir veya iki kelime ile aktarılıp, uygulamada evrensel, belli bir zamana bağlı olmadan ve ortak niteliklere sahip farklı niteliklere örnek teşkil edebiliyorsa bu kavramdır. (Akt. Doğanay, 2002).

Martorella'ya göre (1986) kavramların dört temel niteliği vardır. (akt. Doğanay, 2002);

- I. Her kavramın ismi olmalıdır ve bu isimler zihinde kavrama yönelik bir şema oluşturmaktadır.
- II. Kavramların farklı nitelikleri bulunmaktadır. Bu nitelikler, kavram sınıflamasına giren nesne olay ve fikirlerin sahip olduğu ortak niteliklerdir.
- III. Kavramların farklı olmayan özellikleri de vardır. Kavram sınıflamasına giren nesne, olay ve fikirlerin sahip olduğu farklı niteliklerdir.
- IV. Kavramların temsilleri vardır. Kavram temsili, kavramın ortak ve ayırt edici niteliklerinin yanı sıra ayırt edici niteliklerine de sahiptir. Bir kavramın temsili, başka bir kavramın temsili olamaz.

2.5.1. Kavramların Sınıflandırılması

Kavramları sınıflandırma yaparken dikkate alınan özellikler farklı şekillerde kategorize edilebilir. Gagne, kavramları soyut ve somut olmak üzere iki sınıfa ayırmış, somut kavramları bireylerin yaşantı ile öğrenebileceğini ancak soyut kavramların öğreniminin öğretim ile gerçekleşebileceğini savunmuştur.(Akt. Akbaş, 2002) Vygotsky, bilimsel ve günlük olarak kavramları ayırmış, Graves ise zorluk düzeylerine göre aşamalı olarak sınıflandırmıştır. (Cin, Özçelik, 2002). Yontar (2015)'ın aktarımına göre Martorella kavramları dört grupta incelemiştir. Aşağıdaki görselde bu gruplar listelenmiştir.

Sınıflamanın Temeli	Kavram Çeşitleri
Somutluk düzeyine göre	1.Somut (saray, deniz)
	2.Soyut (demokrasi, bağımsız)
Öğrenildiği bağlama göre	1.Formal (okul, öğretim programı)

	2.İnformal (sosyalleşme, geçici gözlem)
Ölçütsel niteliklerine göre	1.Tek boyutlu (sandalye)
	2.Çok boyutlu (vatandaşlık)
	3.İlişkisel (daha büyük)
Öğrenilme biçim ya da yoluna göre	1.Eylemsel (savaşmak)
	2.Simgesel (tv’ de maç izleme)
	3.Sembolik (Tarih ile alakalı kitap okumak)

Tablo 1, Martorella’ya göre kavram grupları (Martorella,1986: Akt; Yontar,)

2.5.2. Kavram Öğrenimi ve Kavram Öğretimi

Kavram öğrenme ise, sadece nesneleri basit olarak kategorize ya da bir sınıf nesnenin ismini ve tanımını ifade etmek ile sınırlı değildir. Kavram öğrenmede üst düzey bilişsel süreçler ve farklı temsillerin karşılaştırılması ile genellemeye gidilmesi gerekmektedir. (Şeker, 2003). Ülgen (2001)’ göre kavram öğrenme yaşamda var olduğumuz andan itibaren zihinsel gelişimle birlikte gelişir ve daha karmaşık kavramlar öğrenilmeye başlanır. Basit düzeydeki kavramları çoğu zaman tesadüfi olarak yaşam içinde öğrenilir fakat genel olarak kavramların öğrenimi için formal bir program ile okullarda gerçekleştirilir ve kavram öğrenimi *kavram oluşturma* ve *kavram kazanma* olarak iki basamakta gerçekleştirilir.

2.5.3. Kavram oluşturma

Bilgileri birbirinden farklı algılayıp ilişkilendirme yapmadan öğrenmek, kuru ezberden öteye gitmez bu da öğrenmeyi anlamsızlaştırır. Kavram oluşturmaya başladığımız zaman ise bilgileri gruplandırır, ilişkilendir ve zihnimize beliren bilgiye bağlı olarak ihtiyacımız olduğu zaman daha hızlı hatırlamayı ve daha kolay aktarabilmeyi sağlarız bu kolaylık ile bireyin daha fazla bilgi öğrenmesinin önü açılmış olur. (oö ilkökul çoc. İçn sos. Bil.öğrt. edt.keskin).

2.5.4. Kavram kazanma

Düşüncemizde var ettiğimiz kavramı belirlenen kural ve kriterler neticesinde sınıflandırma yapmak gerekir. Birey, zihninde oluşturduğu şemaların

özellikleri ve aralarındaki ilişkilere uygun kriterler belirleyerek kavramları birbirinden ayırtırmayı sağlar. (Stones 1970, Akt, Ülgen 2004)

Kavram öğretiminin etkilendiği durumlar vardır. Bu etkilerin bir kısmını; kavramların yapısı (somut, soyut – basit, karmaşık gibi), öğrencilerin gelişim özellikleri (bilişsel kapasite, zeka yaşı), öğrenci ailesinin sosyo-ekonomik özellikleri, eğitim kurumu ortamı ve imkanları, öğretici özellikleri olarak sıralayabiliriz. Bunun yanı sıra zihnimizde oluşturduğumuz kavramları aktarırken dil becerisine ihtiyaç duyarız. Aktarım sağlamak için sahip olunan kelime bilgisi kavram öğrenimini etkilemektedir. (Alkış, 2006)

Öğrencilere öğretilmek üzere içeriklere dahil olan kavramlar, kesinlikle öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine uygun olmalıdır. Öğrencinin niteliğine göre kavramlar, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakından uzağa gibi ilkeler kullanılmaktadır. Belli kavramları öğrenmek içinse aşamalılık gerekmektedir. Örneğin baklagillerin ülkemizde nerede yetiştiği sorusuna yanıt verebilmek için öğrenci, hem *baklagiller* kavramını hem de ülkemizin iklimsel yapısını bilmelidir. (Alkış, 2006)

2.5.5. Hayat Bilgisi Dersinde Kavram ve Kavram Öğretimi

Öğrencilerin okulu ve okuldaki sosyal ilişkileri tanımaları, arkadaşlarıyla işbirlikli olmaları, zaman yönetimi konusunda farkındalık sahibi olmaları, toplumsal değerleri özümsemeyi, düşünme becerilerini geliştirmeleri, kendisiyle beraber yaşadığı toplumu, çevreyi, ülkesini ve doğayı tanıması amacıyla kazanımlara Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer verilmiştir. (Girmen, 2017)

2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında, öğrencilere yaşam becerileri kazandırmakla beraber fen bilimleri ve sosyal bilgiler içeriğine ait kavramların üst kademeye hazırlık olacak şekilde tanıtılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Oluşturulan bu programda kavramların belirlenmesinde sınıf düzeyleri göz önünde bulundurulmuştur. 1. sınıfta 46, 2. sınıfta 17 ve 3. sınıfta 22 olmak üzere toplam 85 kavramın öğretimi amaçlanmıştır. Bu kavramaların listesine tablo 2, 3, 4'te yer verilmiştir.

Tablo 2. 2009 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda
"Okul Heyecanım" Ünitesine Ait Kavramlar

OKUL HEYECANIM			
1.Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	
- Acil durum - Arkadaş - Aşı - Benzer - Beslenme - Bilinçli tüketim - Çevre - Çözüm - Ders araç ve gereci - Doğal afet - Duyu organı - Eğlenme - Eşya - Farklı - Fiziksel özellik - Gençliğe Hitabe - Görev - Görgü kuralları - Görme/görülme - Grup çalışması - İletişim aracı - İstiklal Marşı - İş birliği	- Kaynak - Kişisel bakım - Kulüp - Kural - Kutlama - Meslek - Milli bayram - Okul - Oy - Oy pusulası - Oyun - Öğretmen - Özel gün - Plan - Seçme/seçilme - Ses - Sınıf - Sorumluluk - Sorun - Temizlik - Trafik - Türk Bayrağı - Yaya	- Bilinçli tüketici - Cesaret - Ders programı - Dini bayram - Duygu - Görsel materyal - İletişim - Kaynak kitap - Nezaket - Paylaşım - Proje - Sağlık - Saygı - Şekil - Ulaşım araçları - Vücut - Yardım	- Barış - Bilgi teknolojisi - Doğruluk - Duyarlılık - Dürüstlük - Görüş - Hak - İhtiyaç - İstek - İşaret - İyimserlik - Kaza - Kroki - Levha - Öğrenme tekniği - Sevgi - Tarih - Toplumsal paylaşım - Tutumluluk - Yanlı davranış - Yeterlilik - Yönerge

2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda 1. ünite de bulunan kavramlar sınıf düzeyinde yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo3. 2009 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda
“Benim Eşsiz Yuvam” Ünitesine Ait Kavramlar

BENİM EŞSİZ YUVAM		
1.Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
• Canlı • Yuva • Adres • Donma • Erime • Buharlaşıma • Kaynama • Aile • Birey • Yardımlaşma • Dayanışma • Akraba • Hata • Para • Bütçe • Alet • Makine	• Eşsizlik • Güneş • Doğu • Batı • Yer • Organ • Sağlıklı yaşam • Büyüme • Gelişme • Spor • İş • Ortam • Güven • Öneri • Reddetme • Hak • Hürriyet • Liderlik • Tasarruf • Güvenlik • Amaç • Gezi • Tatil • Vatan • Ülke	• Barınma • Bitki • Hayvan • Sanat • Yön • Kuzey • Güney • Beden imgesi • Hizmet • Sözsüz iletişim • Ön yargı • Adalet • Madde • Reklam • İmkan • Mizah • Grup • Toplum • Deprem • Yangın • Harita • Küre • Gezegen

2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda 2. ünite de bulunan kavramlar sınıf düzeyinde yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. 2009 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda
“Dün, Bugün, Yarın” Ünitesine Ait Kavramlar

DÜN, BUGÜN, YARIN		
1.Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
• Geçmiş • Şimdi • Gelecek • Oyuncak • Öz geçmiş • Anı • Kılık-kıyafet • Değişiklik • Mevsim • Takvim • Hava durumu • Yeryüzü • Gökyüzü • Renk • Dünya • Gün •	• Değişim • Karşılaştırma • Aile büyüğü • Hayat • Katı-sıvı-gaz • Neden-sonuç • Hava • Su • Toprak • Gök cismi • Bina • Doğal çevre • Yapay çevre	• Cumhuriyet • Teknolojik ürün • Bilgisayar • İletişim teknolojisi • Yerleşim birimi • Müze • Kültürel değer • Karşılıklı bağımlılık • Karşılıklı etkileşim • Cansız varlık • Zaman • Doğa • Su döngüsü • Grafik • Meteoroloji • Tahmin • Ay • Süreklilik

2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda 3. ünite de bulunan kavramlar sınıf düzeyinde yukarıdaki tabloda verilmiştir.

2005 programında ayrı bir başlık olan kavram öğretimi, 2015 ve 2018 programlarında ayrı bir başlık olarak yer bulamamıştır. Buna karşın 2018 programında kavramlar, organizasyon yapısına dahil edilerek, program içinde belirtilmiştir.

2.5.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram ve Kavram Öğretimi

Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerine ulaşabilmesi için müfredatta yer alan kavramları, her öğrencinin aynı anama ulaşabilmesi şeklinde öğretilmesi gerekir. Öğretimin en ulaşılabilir materyali olan ders kitaplarında kavramlar genel olarak tanım ve örnek düzeydedir. (Şeker, 2003). Sosyal Bilgiler dersi çok disiplinli olması dolayısıyla kavram açısından oldukça zengindir bu da kavram öğretiminin önemini bu ders için daha önemli kılmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin geleneksel ve ezberci anlayıştan arınması hayatı anlamlı bir bütün olarak gören bir ders olacak şekilde yaygınlaşabilmesi için kavram ve genelleme merkezli bir öğretim anlayışı gerekmektedir. (Doğanay, 2002).

İlköğretim kademesi kendisinden sonraki tüm öğretim kademlerine temel olduğu için bu döneme kavramların doğru ya da öğrenilmesi gelecek öğretim dönemlerinde ki başarıyı doğrudan etkilemektedir. Sosyal bilgilerde çok disiplinli bir alan olması sebebiyle öğrenilmesi gereken kavramlar önemle ele alınmalıdır. MEB (2005) sosyal bilgiler programında, tarih, coğrafya, antropoloji, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji ve ekonomiyle ilgili olmak üzere toplamda 61 kavramın olduğu belirtilmiştir fakat ders kitaplarında yer alan kavramlar bu kavramlarla kısıtlanmamıştır.

Etkili kavram öğretimi yapabilmek için ilk olarak öğrencilerin mevcut ön bilgileri ve varsa kavram yanılgıları tespit edilip bu sorunlar çözümlenmelidir. Bu konuda birçok yöntem karşımıza çıkmakta bunlardan bazılarını ifade edecek olursak; tartışma, açık uçlu sorular, kelime ilişkilendirme, resim çizme, anlam çözümleme tablosu ve yapılandırılmış girit ve benzerlerinden bahsedilebilir. (Alkış, 2009)

3. İLGİLİ LİTERATÜR

Onurer (2020) yapmış olduğu “8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi’nde geçen tarihsel kavramların öğretiminde Tarihsel Düşünme Becerilerine Etkisi” isimli tez çalışmasında; tarihsel düşünme becerileri ile kavram öğretimi arasında yer alan bağlantıyı incelemiş ve amaçsal örnekleme yöntemi ile 8. sınıfta öğrenim gören 20 öğrenci seçerek nitel bir çalışma yapmıştır. Gruplara ayrılan öğrencilere süreç boyunca, 2 tane kavram karikatürü, 1 tane kavram bulmacası ve 3 tane kavramsal değişim metni ile çalışılmış sonrasında çalışmalar toplanmıştır. Çalışma esnasında öğrenciler öykü, şiir, sözlük ve kronolojiler yapmışlar sonrasında çalışma kağıdında yer alan soruları cevaplandırmışlardır. Araştırma sonucunda ise, öğrencilerin tarihsel kavramları öğrenme düzeyleri ve bu kavramları hayata geçirebilme durumlarının yetersiz kaldığı saptanmıştır.

Bozdoğan (2018)’ın “Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algıların İncelenmesi” isimli tez çalışmasında 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi müfredatında bulunan, geliştirme ve pekiştirme düzeyinde verilen tarihsel kavramlara yönelik öğrenci algılarının tespitini amaçlamıştır. Çalışmada doküman incelemesi yapılmış olup ayrıca metaforlar yoluyla veri toplama formu kullanılmış, veriler 3 aşamada toplanmıştır. Araştırma sonucunda, belirlenmiş kavramların tamamına ait kiminde az kiminde fazla kavram yanlışlarının olduğu tespit edilmiş, kavram ifadelerinde de sorun yaşandığı görülmüştür.

Özkan (2019) yapmış olduğu “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarına İlişkin Kavram Yanılgılarının Tespiti” isimli tez çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının meslek hayatları boyunca iç içe olacakları kavramlara ne ölçüde hakim olduklarını ve belirlenen kavramlara ait kavram yanlışlarını görmek amaçlanmıştır. Tarama modelinin kullanılmış olduğu çalışmada, Ege Bölgesi’nde bulunan 3 üniversitenin eğitim fakültesi sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü dördüncü sınıf öğrencileri araştırma grubunu oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının mesleki hayatlarında öğretilmeleri gerekecek olan kavramlara, bilimsel anlamda ne düzeyde sahip oldukları gözlemlenmiş aynı zamanda bazı kavramlara ait yanlışlar belirlenmiştir.

Girgin (2022)'in yapmış olduğu “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının, Sosyal Bilgiler Kavramlarını Öğrenme Düzeyi” isimli tezinde, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, Sosyal Bilgilere ait kavramları ne düzeyde bilip bilmediklerini tespit etmek amacı gütmüştür. Yöntem olarak durum analizi yapabilmek adına tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu 151 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda ise, karmaşık olan bazı kavramların öğrenilmesinde ciddi sorunlar bulunmuştur.

Soylu (2019) yapmış olduğu “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Ortaokul Öğrencilerinin Kavram Öğretimine ilişkin Görüşlerinin Belirlenmesi” isimli tez çalışması, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine yönelik görüşleri tespit etmek, var olan durumu belirlemek ve önerilerde bulunmayı amaçlamıştır. Çalışma grubunu 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve 75 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Veriler, iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Öğretmenlerin kavram öğretimde karşılaştıkları sorunlar araştırma sonucunda tespit edilmiş, soyut kavramların öğretimi için ders kitaplarında daha uygun ve daha çeşitli kavram öğretimi materyallerine yer verilmesi önerisinde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin özellikle tarihi ve siyasi kavramları soyutlamada sorunlar yaşadığı gözlemlenmiştir.

Kılıçarslan (2021)'in yapmış olduğu “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Oyunla Kavram Öğretimine Yönelik Bir Eylem Araştırması” isimli tezde Sosyal Bilgiler dersinde mevcut kavramların genel olarak soyut olması kavramlarının öğrenilmesini zorlaştırdığı için kavramları somutlaştırmak adına oyunla öğretim amaçlanmıştır. Sonuç olarak oyunla kavram öğretimi, öğrencilerin kavram öğrenme düzeylerini büyük ölçüde arttırmıştır.

Çağır (2020) yapmış olduğu “Sosyal Bilgiler Kavramlarının Öğretiminde Zeka ve Akıl Oyunları” isimli çalışmada, hayatımızın her alanına dahil olan kavramlar; sosyal bilgiler dersi içeriğinde de önemli bir yere sahip olması sebebiyle öğrencilere kavram öğretirken daha eğlenceli ve öğrencinin daha aktif olduğu bir süreçte Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı kavramlarının sosyal bilgiler dersine dair tutumları ve akademik olarak başarılarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nicel araştırmada deneysel yöntem kullanılmış, araştırmanın

desenini ön test, son test, deney ve kontrol grubunda oluşan yarı deneysel bir desen oluşturmuştur. Araştırma neticesinde seçilen alana ait kavramların öğretiminde, deney grubu da kontrol grubu da zeka ve akıl oyunlarının öğretim sürecine dahil edilmesi kavram öğretiminde etkili olmuştur.

Kılıç, Çoban, Akşit (2015) tarafından yapılmış olan “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Bazı Tarihsel Kavramların Kullanımının Değerlendirilmesi” isimli araştırmada 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde yer alan tarihsel kavramların düzeylere yönelik (pekiştirme ve geliştirme) nasıl ele alındığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmada ilgili kavramların sosyal bilgiler programında belirtilen düzeye göre olup olmadığı, özel sektör ve MEB tarafından hazırlanan ders kitapları arasında fark var mıdır sorularına cevap aranmıştır. Bulgulardan elde edilen sonuçlara göre özel sektör kitapları ve MEB tarafından hazırlanan kitaplar arasında kavramların verilişinde farklılıklar tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim programında kazandırılması gereken kavramların ne olduğu ve hangi düzeyde verileceği belirtilmiş fakat değerlendirme ile ilgili herhangi bir ölçüte yer verilmemiştir. Ayrıca kavram öğretiminde yalnızca sözel anlatımın yetersiz kalacağı bu sebeple gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak kavramların öğretiminde birden fazla duyu organına hitap edilmesi gerekliliği belirtilmiştir.

Özmen (2014), yapmış olduğu “Sosyal Bilgiler Dersinde Web 2.0 Destekli Kavram Öğretiminin Küresel Sorunlar İle ilgili kavramları Öğrenme Üzerindeki Etkisi” isimli doktora tezinde, ilgili araçla geliştirilen kavram öğretim yöntemlerinin öğrencilerin kavramsal öğrenmeleri üzerindeki etkisi araştırılmak istenmiştir. Çalışmanın bulguları sonucunda Web 2.0 destekli kavram öğretiminin etkili ve verimli olduğu, kolay öğrenmeler ve farkındalık sağladığı tespit edilmiştir.

Kandemir (2023)’in yapmış olduğu “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Kavram Öğretim Uygulamaları Açısından İncelenmesi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretim Uygulamalarına Yönelik Görüşleri” isimli çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan kavram öğretimi uygulamalarının tespiti ve öğretmenlerin bu kavram uygulamalarına yönelik görüşleri tespit edilmek istenmiştir. Elde edilen verilere göre farklı yayın evlerine

ait ders kitaplarına farklı uygulamalar tespit edilmiş uygulamaların yetersiz kaldığı düşünölmüş olup kavram öğretimini destekleyici uygulamalara ders kitaplarında daha fazla yer verilmesi gerektiğı ifade edilmiştir.

Çiydem (2015) tarafından yapılmış olan “Kavrama Dayalı Tarihi Dönem Anlatımına Yönelik Bir Çalışma (Tanzimat Dönemi Örneğı)) isimli çalışmada kavramlardan hareketle, Tanzimat dönemi olarak isimlendirilmiş içerik anlatımında hangi kavramlar kullanılmalı, bu kavramlar ile dönemin anlatılması nasıl sağlanabilir, ortaöğretim tarih ders kitaplarında ilgili kavramların durumu nedir sorularına cevap aranmıştır. Araştırma sonucunda Tanzimat dönemi ile ilişkilendirilen bazı kavramların ders kitaplarına beklenen ölçüde yansımadığı ve bu durumda içeriğın anlaşılması ve kavranmasını zorlaştırdığı tespit edilmiş olup bu eksikliğın giderilmesi gerektiğı önerilmiştir.

4. YÖNTEM

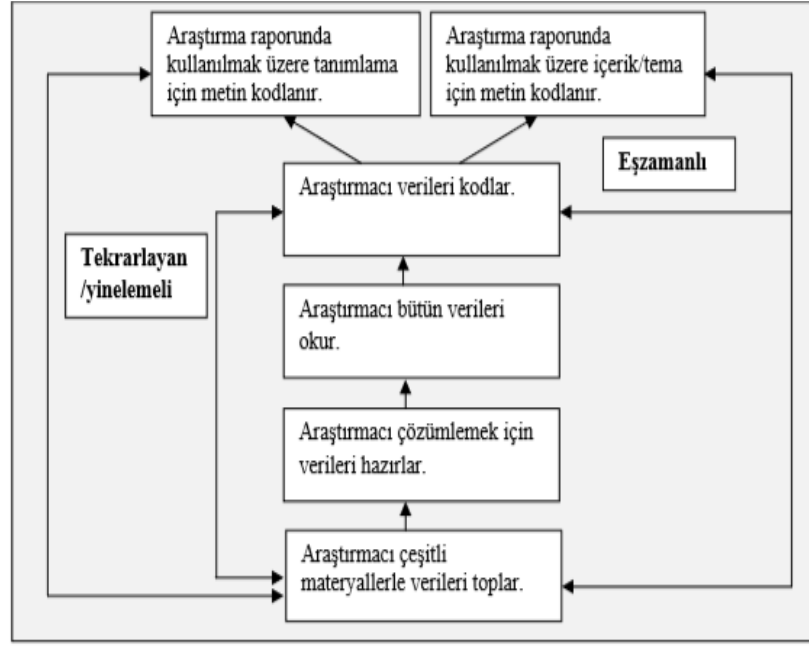
4.1.Araştırmanın Modeli

İlkokul Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, ortaokul Sosyal Bilgiler ve T.C. ve İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında bulunan tarihsel kavramların tespit edilmesi hedeflenen bu çalışma araştırma modellerinden nitel araştırma modelini temel alarak oluşturulmuştur. Nitel çalışmalarda araştırmacı gözlem, görüşme doküman vb. incelemelerinden faydalananarak; kavram ve ilişkileri açıklayabilmek için gereken veri yoğunluğuna erişimi sağlaması sebebiyle çalışmada nitel araştırma tercih edilmiştir.

Nitel araştırma, nitel veri toplama yöntemlerinin (gözlem, görüşme ve doküman analizi) kullanıldığı, olayların ve algıların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya çıkarılmasına dönük olarak nitel bir sürecin takip edildiği araştırma türü olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Nitel araştırmada elde edilen verilen kişiler tarafından yorumlanmasına bağlı olarak sosyal olguları anlamlandırmaya yönelik bir araştırma modelidir. Nitel araştırmalar şahısların yahut grupların niteliğini ve tecrübelerini anlamaya odaklanarak yapılmalıdır (Gillies ve diğerleri, 2002). Nitel araştırmada temel mantık araştırma yapılan şahıs veya grupların bakış açıları doğrultusunda kuralları, değerleri, olay ve olguları inceleyen bir araştırma çalışmasıdır. (Ekiz, 2015).

Creswell (2008)'e göre nitel araştırma, araştırmacının katılımcılara yönelttiği genel sorular ve katılımcıların verdiği yanıtlara bağlı kalınarak ortaya çıkan sözcük veya metinlerden elde edilen verilerin çözümlenip tanımlanması, önyargılı ve öznel bir bakış ile sürecin yönetildiği bir araştırma çeşididir. Creswell nitel veri çözümleme sürecini görselleştirerek daha somut bir hale getirmiştir. Bu görsele şekil 3'te yer verilmiştir.

Şekil 2 Nitel veri çözümleme süreci (Creswell; 2008)

Nitel araştırmada analiz ise süreçle bağlantılı, yöntemsel değerlendirmeler, veri sentezi, analitik yaklaşım ve kuram geliştirme dahil olmak üzere bütün süreci içine alarak şekillendirmektedir. (Moen ve Middlethon, 2015).

4.2. Veri Toplama

Bu çalışmada nitel araştırma modellerinden doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiş olup araştırmaya dahil olan Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri ders kitapları MEB tarafından ilkokul ve ortaokullarda okutulan ders kitaplarına dijital olarak EBA'dan ulaşım sağlanmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması beklenen olgular hakkında veriler sunan yazılı materyallerin araştırılmasını kapsar. (Şimşek ve Yıldırım, 2016). Başka bir ifade ile doküman analizi, mevcutta olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri elde etmektir. (Karasar, 2005).

Doküman inceleme, dokümanlarında mevcut olan verileri ortaya çıkarmak ve çözümlemek için dokümanları incelemek ve bir sonuca varmak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir. Burada amaç, dokümanlardaki verilerden yola çıkarak bir anlayış ve fikir elde etmek ve bu fikirleri analiz edip

anlamlandırmaktır. Doküman incelmesi ile çalışılan konu hakkında daha detaylı bir fikriyatın oluşmasına yardım eder (Kusimba, 2003).

Doküman incelmesi yapılırken ulaşılan dokümanlardan araştırmaya katkı sağlayacak olana titizlikle karar verilmelidir çünkü veri kaynağı olarak, araştırmmanın amcana en iyi katkı sağlayacak olan bu doküman kullanılacaktır. (Boğdan ve Biken, 1992). Araştırmada kullanılan dokümanlar;

- Hayat Bilgisi 1. Sınıf İhsan Yayıncılık
- Hayat Bilgisi 2. Sınıf MEB Yayınları
- Hayat Bilgisi 3. Sınıf MEB Yayınları
- Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ferman Yayıncılık
- Sosyal Bilgiler 5. Sınıf MEB Yayınları
- Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Anadol Yayıncılık
- Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ekoyay Yayıncılık
- TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf Destek Yayınları; ders kitapları, veriler MEB tarafından okutulan bu kitaplardan elde edilmiştir.

4.3. Veri Analizi

Araştırma çerçevesinde kullanılan MEB tarafından ilkokul ve ortaokul düzeyinde temel öğretim materyali olarak kullanılan ders kitaplarında yer alan tarihsel olarak nitelendirilecek kavramlar içerik analizi kullanılarak elde edilmiştir. İncelenen ders kitapları kavram niteliklerine uygun olabilecek tarih ile alakalı söz ve söz öbekleri tüm sınıf düzeyleri gözlenmiş ve tarihsel kavram olduğu düşünülen söz ve söz öbekleri ünitelere göre ayrılarak analiz edilmiştir.

5. BULGULAR

Bu bölümde Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış ilgili ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramların incelenmesine ilgin elde edilen bulgular sunulmuştur.

5.1. İlkokul Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Ortaokul Sosyal Bilgiler, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.1. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi Dersi ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramların sayısal dağılımı

Ders Kitapları	N
1. sınıf hayat bilgisi	72
2. sınıf hayat bilgisi	67
3. sınıf hayat bilgisi	69
4. sınıf sosyal bilgiler	123
5. sınıf sosyal bilgiler	93
6. sınıf sosyal bilgiler	289
7. sınıf sosyal bilgiler	196
8. sınıf T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük	413
Toplam	1322

Tablo 5.1. incelendiğinde ilkokul ve ortaokul olmak üzere 8 yıllık eğitim kapsamında MEB tarafından okullarda okutulan Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında toplamda 1322 adet tarihsel kavrama yer verilmiş olup bu kavramdan 72 tanesi 1.sınıf, 67 tanesi 2.sınıf, 69 tanesi 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında, 123 tanesi 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında olmak üzere ilkokul düzeyinde toplam 331 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Ortaokul düzeyinde ise 5.sınıf 93, 6.sınıf 289, 7.sınıf 196 olmak üzere sosyal bilgiler ders kitaplarında, 8. sınıf TC İnkılap tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında 413 tane olmak üzere toplam 1322 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Veriler incelendiğinde ilkokul düzeyinde en fazla tarihsel kavrama 4.sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Ortaokul düzeyinde ise en fazla tarihsel kavram 8.sınıf düzeyinde verilmiştir. Tablo 5.1.'e göre 1.sınıfa hayat bilgisi ders kitabında yer alan kavram sayısı 2.ve 3.sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel

kavramlardan daha fazladır. 5.sınıftan bir önce ki sınıf olan 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında da 5.sınıfa göre daha fazla kavrama yer verilmiştir. Aynı şekilde 6.sınıfa sosyal bilgiler ders kitabında da 7.sınıfa göre daha fazla tarihsel kavrama yer verilmiştir. Yani tarihsel kavramlar sınıfa düzeylerine göre dağıtılmamıştır. Dağılışı esnasında ilkököl 1.2.3.sınıf hayat bilgisi düzeyinde tarihsel kavramlar genel olarak kitap içerisinde yer alan belirli günler ve haftalar etkinlikleri kapsamında yer alan şiir, metin ve çeşitli görseller ile verilmiştir. 4.5.6.7.sınıf düzeyinde sosyal bilgiler kitabında tarihsel kavramların yoğunluğu tarih disiplini ile ilişkili öğrenme alanlarının içeriğine dahil olan ünite başlıklarında olmuştur. Aşağıda şekillerde kitaplara ait örnekler bulunmaktadır.

5.2. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.2. İlkokul 1.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar

1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlar	
1. Zaman	24. Milli gün
2. Yurt	25. Milli bayram
3. Bayrak	26. Ulusal egemenlik
4. Türk Bayrağı	27. Millet meclisi
5. İstiklal Marşı	28. Milli mücadele
6. Bağımsızlık	29. Demokrasi
7. Millet	30. Milli birlik
8. İstiklal	31. Kutlu savaş
9. Devlet	32. Yurt
10. Antik kent	33. Yüzyıl
11. Eski yerleşim yeri	34. Vatanı sevmek
12. Tarihi eser	35. Cumhuriyet
13. Tarihsel miras	36. Kurtuluş savaşı
14. Vatan	37. Düşman
15. Tarihi yer	38. Vatan
16. Başkent	39. Padişah
17. Türkiye Cumhuriyeti	40. Savaş
18. Milli marş	41. İşgal

19. Bayrak	42. Halk
20. Şehit	43. Düzenli ordu
21. Millet	44. Başkomutan
22. İstiklal	45. Ulus
23. Saray	46. 1. Dünya savaşı
	47. Bağımsızlık

Tablo 5.2.'ye yer alan 1. sınıf hayat bilgi dersi tarihsel kavramları ile ilgili şunları söyleyebiliriz. Birbirinden farklı 47 tane tarihsel kavrama yer verilmiş olup bunların bir kısmı aynı ünite içerisinde bir kısmı da farklı farklı üniteler içerisinde tekrar etmiştir. Kavram listesine baktığımızda genel olarak somut kavramlara yer verilirken soyut kavramlar çok tercih edilmemiştir, çocukların sınıf düzeyi ve gelişim özellikleri dikkate alındığında doğru bir karar verilmiştir. Tarihsel kavramlar genel olarak ülkemizde hayat ünitesi içeriği ile bağlantılı olduğu için bu üniteye yoğunlaşmıştır fakat ikinci yoğunlaşma olan belirli günler ve haftalar içeriği bir ünite olmayıp kitap sonunda yer alan bir bölümdür. Bu bölümde belirli gün ve haftalar ile ilgili şiirlere yer verilmiş olup içerikten dolayı milli bayramların olduğu şiirlerde tarihsel kavramlara yer verilmiştir. Sınıf düzeyi göz önüne alındığında bu kavramlardan bir kısmı somut olup anlamlandırmayı kolaylaştırmakta bir kısmı ise soyut kalıp anlamlandırılması zorlaşmaktadır.

1.2.2. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5.2.1. İlkokul 1.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere göre dağılımı

Öğrenme Alanı	N
Okulumuzda Hayat	8
Evimizde Hayat	-
Sağlıklı Hayat	-
Ülkemizde Hayat	31
Doğada Hayat	4
Belirli Günler ve Haftalar	29

Toplam	72
---------------	-----------

Tablo 5.2.'ye bakıldığında iki tane üniteye tarihsel kavrama rastlanmamıştır. 31 kavram ile en fazla tarihsel kavrama yer verilen ünite ülkemizde hayat başlıklı ünite olmuştur. Okulumuzda hayat ünitesinde 8, doğada hayat ünitesinde 4 kavrama yer verilmiştir. Fakat 1. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında 29 kavram ile en fazla tarihsel kavrama yer verilen ikinci alan belirli günler ve haftalar ile ilgili çeşitli içeriğe yer verilen alan olmuştur.

5.3. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.3 İlkokul 2.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar

2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlar	
1. Bayrak	18. Ülke
2. Cumhuriyet	19. Başkent
3. İstiklal marşı	20. Meclis
4. Sultan	21. Ordu
5. Demokrasi	22. Bağımsızlık
6. Milli birlik	23. Kurtuluş savaşı
7. Milli gün	24. Halk
8. Milli bayram	25. Mahalle mektebi
9. Ulusal egemenlik	26. Taarruz
10. Vatan / Yurt	27. Şehzadeler kenti
11. Millet /ulus	28. Osmanlı
12. Ata	29. Tarihi eser
13. Savaş	30. Geçmişten günümüze
14. Düşman	31. Göç
15. Kuşatma	32. Egemenlik
16. Barış	
17. Destan	

Tablo 5.3. incelendiğinde hayat bilgisi 2. Sınıf ders kitabında birbirinden farklı 32 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Tablo 5.3.1'de ders kitabı içerisinde

toplam 65 tarihsel kavram olduğu bulgusun verilmiş buna göre 67 kavramın 35 tanesi bazen farklı ünitelerde bazen de aynı ünite içerisinde tekrar etmiştir.

5.3.1. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5.3.1. İlkokul 2.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere göre dağılımı

Üniteler	N
Okulumuzda Hayat	10
Evimizde Hayat	8
Sağlıklı Hayat	3
Güvenli Hayat	13
Ülkemizde Hayat	27
Doğada Hayat	6
Toplam	67

Tablo 5.3.1.'e göre tüm ünitelerde tarihsel kavrama rastlanmış olup en fazla tarihsel kavramın yer aldığı ünite 27 kavram ile “Ülkemizde Hayat” ünitesi olmuştur. İçerik itibari ile tarih disiplini içeriğinin olduğu ünite dir. Diğer ünitelerde geçen tarihsel kavramlara ise belirli günler ve haftalar ilişkisinin olduğu okuma parçaları ve şiirlerde yer verilmiştir. Bu ünitelerden; “Okulumuzda Hayat” ünitesinde 10, “Güvenli Hayat” ünitesinde 7, “Evimizde Hayat” ünitesinde 8, “Sağlıklı Hayat” ünitesinde 3, “Güvenli Hayat” ünitesinde 13, “Sağlık Hayat” ünitesinde 6 adet tarihsel kavrama yer verilmiştir.

5.4. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.4. İlkokul 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar

3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlar	
1. Demokrasi	27. Savaş
2. Milli birlik	28. Saltanat
3. Milli bayram	29. Anayasa

4. Vatan	30. Tarihi yerler
5. Millet	31. Tarihi eser
6. Cumhuriyet	32. Tarihi mekan
7. Halk	33. Tarihi mekan
8. Yönetim şekli	34. Antik kent
9. Geleneksel	35. Kale
10. Demokratik yol	36. Müze
11. Geçmiş	37. Köprü
12. Geçmişten günümüze	38. Medeniyet
13. BM	39. Saray
14. İstiklal marşı	40. Sur
15. Büyük millet meclisi	41. Geçmişten günümüze
16. Bağımsızlık	42. Miras
17. Şehit	43. Ulu önder
18. Savaş	44. İstiklal madalyası
19. Ulusal egemenlik	45. Düşman
20. TBMM	46. İşgal
21. Cumhurbaşkanı	47. Anıt
22. Demokratik seçim	48. Göç
23. Devlet	
24. Ülke	
25. Halk	
26. Kurtuluş savaşı	

Tablo 5.4. incelendiğinde hayat bilgisi 3. Sınıf ders kitabında birbirinden farklı 48 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Tablo 4.4.'te ders kitabı içerisinde toplam 69 tarihsel kavram olduğu bulgusu verilmiş buna göre 68 kavramın 21 tanesi bazen farklı ünitelerde bazen de aynı ünite içerisinde tekrar etmiştir.

5.4.1. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5.4.1. İlkokul 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere göre dağılımı

Üniteler	N
----------	---

Okulumuzda Hayat	12
Evimizde Hayat	3
Sağlıklı Hayat	2
Güvenli Hayat	6
Ülkemizde Hayat	40
Doğada Hayat	6
Toplam	69

Tablo 4.4’1.e göre tüm ünitelerde tarihsel kavrama rastlanmış olup en fazla tarihsel kavramın yer aldığı ünite 40 kavram ile “Ülkemizde Hayat” ünitesi olmuştur. İçerik itibarı ile tarih disiplini içeriğinin olduğu ünite dir. Diğer ünitelerde geçen tarihsel kavramlara ise belirli günler ve haftalar ilişkisinin olduğu okuma parçaları ve şiirlerde yer verilmiştir. Bu ünitelerden; “Okulumuzda Hayat” ünitesinde 12, “Güvenli Hayat” ünitesinde 6, “Evimizde Hayat” ünitesinde 3, “Sağlıklı Hayat” ünitesinde 2, “Güvenli Hayat” ünitesinde 6, “Doğada Hayat” ünitesinde 6 adet tarihsel kavrama yer verilmiştir.

5.5. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.5.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer alan tarihsel kavramlar

1. Vatandaş	56. Kuva-yı Milliye
2. Tarihçe	57. Milli birlik
3. Zaman çizelgesi	58. Taarruz
4. Cumhuriyet	59. Tekalif-i milliye
5. Demokrasi	60. Takviye kuvvet
6. Toplum hafızası	61. Vatani görev
7. Kuşaktan kuşağa aktarmak	62. İstiklal
8. Geçmiş	63. Başkomutan
9. Aile tarihi	64. Gazi
10. Geçmiş dönem	65. Mareşal
11. Tarihsel düşünme	66. Vatansever
12. Tarihsel empati	67. Müfreze
13. Tarihte yolculuk	68. Savaşçı
14. Tarihi önem	69. Yurt (vatan)
15. Tarihi alan	70. Tarihsel düşünme
16. Tarihi yer	71. Tarihi güzellik
17. Tarihi eser	72. Halk
18. Bölge tarihi	73. Geçmişten günümüze
19. Değişim ve süreklilik	74. Dönem
20. Medrese	75. Şarapnel
21. Yüzyıl	76. İmparator
22. Restorasyon	77. Asker
23. Tarihi yapı	78. Savaş
24. Uygarlık düzeyi	79. Yüzyıl
25. Orta Asya Türkleri	80. Eski zamanlar
26. Nevruz	81. BM
27. Kronoloji	82. Tarihi doku
28. İç karışıklık	83. Açık hava müzesi
29. Savaş (harp)	84. Çağ
30. Ordu	85. Geçmiş nesil
31. Ateşkes antlaşması	86. Barış
32. Milli mücadele	87. Devlet
33. Toprak kaybı	88. Bağımsızlık
34. İşgal	89. Cumhuriyet
35. Halk	90. Hakimiyet milletindir
36. Silah	91. Meclis

37. Düşman	92. Milli egemenlik
38. Süngü	93. Federal cumhuriyet
39. Şehit	94. Sivil halk
40. Halk direnişi	95. Bayrak
41. Paşa	96. Tarih
42. Osmanlı	97. Tarihi doku
43. Komutan	98. Ulu önder
44. Kurtuluş	99. Sınır komşusu
45. Destan	100. Komşu devlet
46. Genelge	101. Cumhuriyet Dönemi
47. Vatan	102. Sınır hattı
48. Temsil heyeti	103. Özerk cumhuriyet
49. Barış antlaşması	104. İç savaş
50. Kongre	105. Göç
51. Hükümet	106. Türk dünyası
52. Mebusan meclisi	107. Kardeş ülke
53. İşgalci devlet	108. Fetih
54. Tbm	109. Ahitname
55. Cephe	

Tablo 5.5.'e bakıldığında sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabında birbirinden farklı 109 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Tablo 4.5.'te ders kitabı içerisinde toplam 123 kavram olduğu bulgusuna yer verilmiş buna göre 123 kavramın 14 tanesi bazen farklı ünitelerde bazen de aynı ünite içerisinde tekrar etmiştir.

5.5.1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5. 5.1. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere göre dağılımı

Öğrenme Alanı	N
Farklıyız, Arkadaşız	5
Geçmişte “Biz”	62
Sosyal ve Doğal Çevremiz	2
Zaman İçinde Teknoloji	9

Ekonomik Faaliyetler	7
Ben Bir Vatandaşım	15
Dünya Ailesi	23
Toplam	123

Tablo 5.5.1'e göre 4. sınıf sosyal bilgiler dersi ders kitabında en fazla tarihsel kavramın kültür ve miras öğrenme alanı içerisinde yer alan 62 kavram ile "Geçmişte Biz" ünitesi içerisinde yer aldığı görülmektedir. İkinci olarak en fazla tarihsel kavramın yer verildiği ünite 23 tane tarihsel kavram ile "Dünya Ailesi" ünitesi olmuş, bunu "Ben Bir Vatandaşım" ünitesi 15, "Zaman İçinde Teknoloji, ünitesi 9, "Ekonomik Faaliyetler" ünitesi 7, "Farklıyız, Arkadaşız" ünitesi 5 tarihsel kavram ile takip etmiştir. Coğrafya disiplinine ait "Sosyal ve Doğal Çevremiz" ünitesi ise 2 tane tarihsel kavram ile en az tarihsel kavrama yer verilen ünite olmuştur. Veriler neticesinde ilkokul düzeyinde en fazla kavrama yer verilen ders kitabı 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı olmuştur.

5.6. İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.6. 5.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar	
1. Vatandaş	46. Türbe
2. Tarih öğrenmek	47. Kitabe
3. Kültürel miras	48. Antik kent
4. Demokratik yaşam	49. Han
5. Ulusal egemenlik	50. Saray
6. Demokrasi	51. Tarihi cami
7. Tarihi eser	52. Tarihi saat kulesi
8. Göç	53. Kervansaray
9. Devlet	54. Tarihi yapı
10. Meclis	55. Osmanlı dönemi
11. BM	56. Millet
12. Savaş	57. Uygarlık
13. Tarih	58. Kuşaktan kuşağa
14. Çağ	59. Pazırık halısı

15. Yüzyıl (asır)	60. Divan-ı Lugatı Türk
16. Tarih öncesi devirler	61. Kral yolu
17. Milat	62. Geçmişten günümüze
18. Devlet	63. Cumhuriyet
19. Tablet	64. Ordu
20. İlk çağ	65. Halk
21. Mezopotamya uygarlıkları	66. Etkin vatandaş
22. Anadolu uygarlıkları	67. Egemenlik
23. Çivi yazısı	68. Milli mücadele
24. Ziggurat	69. Bayrak
25. Ay yılı takvimi	70. İstiklal marşı
26. Tablet evi	71. Bayrak şairi
27. Kral	72. Şehit
28. Hammurabi kanunları	73. Destan
29. İmparatorluk	74. Barış
30. Destan	75. Büyük millet meclisi
31. Savaş	76. Demir ipek yolu
32. Yazılı antlaşma	77. İnsanlık ortak mirası
33. Anal (yıllık)	78. Darüşşifa
34. Saray	79. Külliye
35. Sur	80. Beylik
36. Kale	
37. Çanak, çömlek	
38. Halk	
39. Vatan	
40. Anıt	
41. Fibula	
42. Şehir devletleri	
43. Tarihi mekan	
44. Tarihi eser	
45. Mederse	

Tablo 5.6. incelendiğinde sosyal bilgiler 5. Sınıf ders kitabında birbirinden farklı 80 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Tablo 4.6.1’de ders kitabı içerisinde

toplam 92 kavram olduğu bulgusuna verilmiş buna göre 92 kavramın 12 tanesi bazen farklı ünitelerde bazen de aynı ünite içerisinde tekrar etmiştir.

5.6.1.İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5.6.1. 5.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı

Üniteler	N
Toplum İçinde Ben	12
Ülkem, Kültürüm ve Tarihim	50
Yaşadığımız Yer	2
Teknoloji ve Yaşam	1
Üretimden Tüketime	5
Toplum İçin Çalışanlar	13
Küresel Etkileşim	15
Toplam	92

Tablo 5.6.1. incelendiği zaman sosyal bilgiler 5. Sınıf ders kitabında en fazla tarihsel kavramın kültür ve miras öğrenme alanı içerisinde yer alan “Ülkem, Kültürüm ve Tarihim” ünitesi içerisinde yer aldığı görülmektedir. “Küresel Etkileşim” ve “Toplum için Çalışanlar” ünitesi “Yaşadığımız Yer” ve “Teknoloji ve Yaşam” ünitelerine göre artış sağlamıştır. Bilim ve Coğrafya disiplinine ait konuların yer aldığı üniteler en az tarihsel kavrama yer verilen üniteler olmuştur.

5.7. İlkokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.7.Ortaokul 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar

6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı içerisinde yer alan kavramlar

1. Tarihsel süreç	101. Beytülmal
2. Kuşaktan kuşağa aktarmak	102. Düzenli ordu
3. Yazıt (abide)	103.Hicri Takvim
4. Destan	104. İslam donanması
5. Tarih	105.İç karışıklık
6. Miras	106.Şehit
7. Tarih bilinci	107. Kuşatma
8. Savaş	108.İslam parası
9. Asker	109. Mevali
10. Türk devletleri	110.Eski Yunan
11. Tarihi bağ	111. Başkent
12. Bedesten	112.Kuruluş
13. Han	113. Kut
14. Şifahane	114.Hükümdar
15. İmarat	115.Cihan hakimiyeti
16. Ulusal egemenlik	116. Gaza
17. Cumhuriyet	117.Cihat
18. Şehit	118. Ordu millet
19. Gazi	119. Kervansaray
20. Millet	120.Türbe
21. Vatandaş	121.Bimarhane
22. Mülteci	122.İslam Dünyasının koruyuculuğu
23. Geçmiş dönem	123. Nevruz
24. Ana yurt	124. Minyatür
25. Bayrak	125. Şer'i hukuk
26. Kağan	126. Örf'i hukuk
27. Toy	127. Asır
28. Yarlık	128. Uygarlık
29. Tuğ	129. Boy
30. Buyruk	130. Anadolu'yu yurt edinme
31. Ok, kılıç, yay	131. Keşif akınları
32. Ordu	132. Hutbe okutmak
33. Boy	133. Kale
34. Çin Seddi	134. Selçuklu
35. İkili teşkilat	135. Paralı asker
36. Onlu sistem	136. Uz

37. Siyasi birlik	137. Komutan
38. Teşkilatlanma	138. Anadolu'nun kapıları
39. Prenses	139. Türkleşme
40. Kavimler göçü	140. Turan taktiği
41. Sav	141. Türk siyasi birliği
42. Sagu	142. Darüşşifa
43. Koşuk	143. Külliye
44. Yuğ	144. Haçlı seferleri
45. Kavim	145. Nizamiye medreseleri
46. İlk çağ	146. Hanedan
47. Orta çağ	147. Kervansaray
48. İmparatorluk	148. Ahilik teşkilatı
49. Fetih	149. Kümbet
50. Merkezi krallık	150. Külliye
51. Feodalite (derebeylik)	160. Türkmen
52. Düşman	161. Beylik
53. Esir	162. Coğrafi keşifler
54. Hakan	163. Baharat yolu
55. Türk yurdu	164. Tarihi eser
56. Öz yurt	165. Höyük
57. Devlet merkezi	166. Uygarlık (medeniyet)
58. İpek yolu	167. Cilalı taş devri
59. Devlet	168. Medeniyet tarihi
60. Sınır	169. Dikili taş
61. Taht kavgaları	170. Çağ
62. Egemenlik	171. Muharip
63. Konargöçer	172. Bilinçli vatandaş
64. Halk	173. Milli mücadele
65. Kurultay (kengeş)	174. Cemiyet
66. Kopuz	175. Monarşi
67. Gök Tanrı	176. Kral
68. Meclis	177. İmparator
69. Danışma meclisi	178. Padişah
70. Hatun	177. Meşruti Monarşi
71. Töre	178. Oligarşi
72. Türk takvimi	179. Azınlık hakları

73. Devlet yönetimi	180. Cumhuriyet
74. Vezir	181. Barış antlaşması
75. Bağımsızlık	190. Bacıyan-ı Rum
76. Müze	191. Cephe
77. Çin esareti	200. Cephane
78. Oğuz beyleri	201. Milli sınır
79. Millet	202. Soydaş
80. İleriş	203. Tarihi mekan
81. Taht	
82. M.Ö. M.S.	
83. Sefer	
84. Ganimet	
85. İşgal	
86. Yerleşik hayat	
87. Bedevi	
88. Göçebe	
89. Hür	
90. Köle	
91. Cahiliye dönemi	
92. Kabile	
93. Hicret	
94. Sözleşme	
95. Antlaşma	
96. Barış ortamı	
97. Hutbe	
98. Halife	
99. Divan örgütü	

Tablo 5.7. incelendiğinde sosyal bilgiler 6. Sınıf ders kitabında birbirinden farklı 203 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Tablo 4.7.'de ders kitabı içerisinde toplam 289 kavram olduğu bulgusu verilmiş buna göre 203 kavramın 86 tanesi bazen farklı ünitelerde bazen de aynı ünite içerisinde tekrar etmiştir

5.7.1. İlkokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5.7.1. 6.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı

Üniteler	N
Biz ve Değerlerimiz	29
Tarihe Yolculuk	145
Yeryüzünde Yaşam	3
Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	30
Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim	17
Yönetime Katılıyorum	40
Uluslararası İlişkilerimiz	25
Toplam	289

Tablo 5.7.1. incelendiği zaman sosyal bilgiler 6. Sınıf ders kitabında en fazla tarihsel kavramın kültür ve miras öğrenme alanı içerisinde yer alan 145 kavram ile “Tarihe Yolculuk” ünitesi içerisinde yer aldığı görülmektedir. İkinci olarak en fazla tarihsel kavramın yer verildiği ünite 40 tane tarihsel kavram ile “Yönetime Katılıyorum” ünitesi olmuş, bunu “Bilim ve Teknoloji Hayatımızda” ünitesi 30, “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi 29, “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesi 25, “Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim” ünitesi 17 tarihsel kavram ile takip etmiştir. Coğrafya disiplinine ait “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi ise 3 tane tarihsel kavram ile en az tarihsel kavrama yer verilen ünite olmuştur.

5.8. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.8. Ortaokul 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar

7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı içerisinde yer alan kavramlar
--

1. Eskiden	81. Millet sistemi
2. İlk çağ	82. Silahtarlar
3. Milli çıkar	83. Sipahtarlar
4. Demokrasi	84. Cebeciler
5. Devlet	85. Topçular
6. Yurt	86. Tımar sistemi
7. Türkistan	87. Kavim
8. Türk boyları	88. Ak bürk
9. Göç	89. Ulufe
10. İmparatorluk	90. Konargöçer
11. Boy	91. Lonca
12. Ok, yay,kılıç	92. Minyatür sanatı
13. Gazi	93. Tbmm
14. Tekfur	94. Milli mücadele
15. Beylikler dönemi	95. Meydan muharebesi
16. Moğol baskısı	96. İstimalet politikası
17. Türk siyasi birliği	97. Fetih siyaseti
18. Bizans	98. Hisar
19. Gaza	99. Hücüm
20. Cihat	100. Bedesten
21. Taht kavgaları	101. Rönesans
22. İç karışıklık	102. Şövalye
23. Ahi	103. Siyasi güç
24. Ordu	104. Siyasi üstünlük
25. Savaş	105. Orta çağ
26. Halk	106. Coğrafi keşifler
27. Hutbe okutmak	107. İpek yolu
28. Bağımsızlık	108. Baharat yolu
29. Kadı	109. Köle
30. Sultan	110. Sömürgecilik
31. Medrese	111. Rönesans
32. İmaret	112. Reform
33. Han	113. Endülajans
34. Fetih	114. Taç giydirme
35. Türk şehri	115. Aydınlanma çağı
36. Paşa	116. Sanayi inkılabı

37. Komuta	117. Monarşi
38. Donanma	118. Fransız ihtilali
39. Kale	119. Yakın çağ
40. Üs	120. Tanzimat fermanı
41. Düzenli ordu	121. Islahat fermanı
42. Vezir	122. Meşrutiyet
43. Divan-ı Hümayun	123. Islahat
44. Sınır	124. Lale devri
45. Sefer	125. Tulumbacı ocağı
46. Krallık	126. Matbaa
47. Haçlı orduları	127. Takvim-i vekayi
48. Devşirme sistemi	128. Mekteb-i maarifi adliye
49. Kapıkuku ocağı	129. Mekteb-i tıbbiye
50. Kuruluş	130. Darümuallimin
51. Siyasi birlik	131. Darümuallimat
52. İskan politikası	132. Darülfünun
53. Göç	133. Seyahatname
54. Gayrimüslim	134. Kervansaray
55. Zaviye	135. Tarih öncesi devir
56. Kültürel miras	136. Avcı-toplayıcı
57. Restorasyon	137. Höyük
58. Ortak kültürel miras	138. Tarih
59. Nesil	139. İslamiyetin doğuşu
60. Osmanlı tarihi	140. Türk göçleri
61. Kültürel miras	141. Geçmişten günümüze
62. Padişah	142. Yazının icadı
63. Sadrazam	143. Papirüs
64. Tarihi miras	144. M.Ö
65. Şehit	145. Hiyeroglif
66. Kuşatma	146. Antik kent
67. Ganimet	147. Darülhikme
68. Haçlılar	148. Katolik kilisesi
69. İttifak	149. Vatan toprağı
70. Esir	150. Tarım devrimi
71. Fetret devri	151. Hammurabi kanunları
72. Tahta çıkmak	152. Demokrasi

73. İkinci kurucu	153. Eski yunan
74. Ayaklanma	154. Şehir devletleri
75. Sur	155. Milli egemenlik
76. Antlaşma	156. Töre
77. Yeniçeriler	157. Tasviri efkar
78. Tımarlı sipahiler	158. Kağan
79. Akıncılar	159. Kanun-i esasi
80. Azaplar	160. Kurultay
	161. Cumhuriyet
	162. Tbmm

Tablo 5.8.1. incelendiğinde sosyal bilgiler 7. Sınıf ders kitabında birbirinden farklı 162 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Tablo 4.8.'de ders kitabı içerisinde toplam 196 kavram olduğu bulgusu verilmiş buna göre 162 kavramın 34 tanesi bazen farklı ünitelerde bazen de aynı ünite içerisinde tekrar etmiştir.

5.8.1. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5.8.1. Ortaokul 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı

Öğrenme Alanı	N
İletişim ve İnsan ilişkileri	3
Türk Tarihinde Yolculuk	131
Ülkemizde Nüfus	6
Zaman İçinde Bilim	20
Ekonomi ve Sosyal Hayat	12
Yaşayan Demokrasi	17
Ülkeler Arası Köprüler	8
Toplam	196

Tablo 5.8.1. incelendiği zaman sosyal bilgiler 7. Sınıf ders kitabında en fazla tarihsel kavramın kültür ve miras öğrenme alanı içerisinde yer alan 131 kavram ile “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesi içerisinde yer aldığı görülmektedir. İkinci olarak en fazla tarihsel kavramın yer verildiği ünite 20 tane tarihsel kavram

ile “Zaman İçinde Bilim” ünitesi olmuş, bunu “Yaşayan Demokrasi” ünitesi 17, “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesi 12, “Ülkeler Arası Köprüler” ünitesi 8, “ülkemizde Nüfus” ünitesi 6 tarihsel kavram ile takip etmiştir. İlk ünite olan İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi ise 3 tane tarihsel kavram ile en az tarihsel kavrama yer verilen ünite olmuştur.

5.9. Ortaokul 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramlara Yönelik Bulgular

Tablo 5.9. Ortaokul 8.Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan tarihsel kavramlar

8. sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı içerisinde yer alan kavramlar		
1. Atatürkçülük	116.	Kararname
2. İnkılap	117.	Tümen
3. Yüzyıl	118.	Müttefik
4. Devlet	119.	Müstahkem Mevki Komutanı
5. Rönesans	120.	Tabur
6. Özgür düşünce	121.	Tabya
7. Toplum	122.	Zırhlı
8. Egemenlik	123.	Süngü
9. Reform	124.	Rejim
10. Akıl çağı	125.	Bolşevik
11. Aydınlanma çağı	126.	Evliye-i Selase
12. Sanayi inkılabı	127.	Esir/tutsak
13. Devir	128.	Gazi
14. Sömürge	129.	Ateşkes Antlaşması
15. Zanaatkar	130.	Harbiye Nezareti
16. Dış borç	131.	Wilson İlkeleri
17. Düyün-u Umumiye İdaresi	132.	Kale
18. Feodal düzen	133.	Bedevi
19. Fransız ihtilali	134.	Toprak bütünlüğü
20. Krallık rejimi	135.	Vilayet-i Sitte
21. Yurttaş	136.	Milletler Cemiyeti
22. Cumhuriyet	137.	Mütareke
23. Milliyetçilik	138.	İstila
24. Özgürlük/bağımsızlık	139.	Milli birlik

25. Eşitlik	140. Milli beraberlik
26. Çok uluslu imparatorluk	141. Vatanseverlik
27. Ulus devleti	142. Kuva-i Milliye
28. Ayaklanma	143. Düzenli ordu
29. Dağılma süreci	144. Büyük millet Meclisi
30. Milli egemenlik	145. Milli cemiyet
31. Meşrutiyet	146. Paşa
32. Osmanlı	147. Savunma
33. Müsadere	148. İlhak
34. Gayrimüslim	149. Pontus'çu
35. Cizye	150. Himaye
36. Tanzimat fermanı	151. Fırka
37. Islahat fermanı	152. Milli bilinç
38. Jön Türk	153. Direniş kuvvetleri
39. Halk	154. Genelge
40. Dönem	155. Karargah
41. Batı tarzı	156. Milli teşkilat
42. Padişah	157. Temsil heyeti
43. Taht	158. Manda ve himaye
44. Kanun-ı esasi	159. İmtiyaz
45. Anayasa	160. Delege
46. Mutlakıyet	161. İttihatçı
47. Demokrasi	162. Geçici hükümet
48. Mebussan Meclisi	163. Misak-ı milli
49. Temsilci	164. Müdafaa-i Hukuk
50. Harp/Savaş/Cenk	165. Mebussan meclisi
51. Meclis	166. Ana vatan
52. Antlaşma	167. Şeyhülislam
53. Kongre	168. Hıyanet-i Vataniye
54. Topraklarına katmak	169. İstiklal mahkemeleri
55. İmparatorluk	170. Saltanat şurası
56. İstiklal	171. Topçu feriki
57. Azınlık	172. Sadrazam
58. İsyan	173. Topyekun
59. Fikir akımı	174. Eski çağ
60. Osmanlıcılık	175. Fırka

61. İttihat ve Terakki Cemiyeti	176. Süvari birlikleri
62. Kapitülasyon	177. Teşkilat-ı Esasiye
63. Beylik	178. Muharebe
64. İslamcılık	179. Maarif
65. Türkçülük	180. Çarlık rejimi
66. Batıcılık	181. Mütareke
67. Uygarlık	182. Hücüm
68. Batılılaşma	183. Başkomutanlık
69. Medrese	184. İstiklal yolu
70. Göçmen	185. Melhame-i Kübra
71. Kuruluş dönemi	186. Mareşal
72. Göç	187. Bozgun
73. Cemiyet	188. Patrikhane
74. Soydaş	189. Savaş tazminatı
75. Mülkiye Rüştîyesi	190. Tekâlif-i Milliye
76. Askeri idadi	191. Cumhuriyetçilik
77. Tarih	192. Halkçılık
78. Seferberlik	193. Milliyetçilik
79. Bayrak	194. Devletçilik
80. Vatan	195. Laiklik
81. Sefer	196. İnkılapçılık
82. Çağ	197. Tarihsel süreç
83. Ulusal benlik	198. Meclis hükümeti sistemi
84. Düşman	199. Kabine sistemi
85. Nesil	200. Şeriye ve Evkaf Vekaleti
86. İhtilal	201. Erkan-ı Harbiye Vekaleti
87. Milli mücadele	202. Mecelle
88. Vatan ve hürriyet cemiyeti	203. Tevhidi Tedrisat
89. Ordu	204. Sanayi-i nefise mektebi
90. Kolağası	205. Darülfünun
91. İşgal	206. Ortaçağ
92. Teşkilatçılık	207. Beynelmilel
93. İttifak	208. Aşar vergisi
94. İç çekişme	209. Teşvik-i sanayi
95. Hat/sınır	210. Kara Perşembe
96. Barış	211. Hila-i Ahmer

97. Ataşemilter	212. Hıfzıssıhha Müessesesi
98. Parlamento	213. Nutuk
99. Parlamenter rejim	214. Demokratikleşme
100. Azınlık hakları	215. Fırka
101. Siyasi birlik	216. Liberalizm
102. Panslavizm	217. Teşvik-i sanayi
103. Üçlü ittifak	218. Özgürlükçü demokrasi
104. Üçlü itilaf	219. Çok partili hayat
105. Kral	220. Soykırım
106. Veliaht	221. Mütakabiliyet
107. Cephe	222. Milletler cemiyeti
108. Halifelik	223. Etabil
109. Cihat	224. Pakt
110. Donanma	225. Antant
111. Harekât	226. Denge siyaseti
112. Şehit	227. Mihver devletler
113. Tehcir	228. Müttefik devletler
114. Sevk ve iskân kanunu	229. Birleşmiş Milletler
115. Muhacirin komisyonu	230. Narh
	231. Soğuk savaş
	232. Ekmek karnesi

Tablo 5.9. incelendiğinde T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf ders kitabında birbirinden farklı 232 tarihsel kavrama yer verilmiştir. Tablo 4.9.1.'de ders kitabı içerisinde toplam 413 kavram olduğu bulgusu verilmiş buna göre 232 kavramın 181 tanesi bazen farklı ünitelerde bazen de aynı ünite içerisinde tekrar etmiştir.

5.9.1. Ortaokul 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5.9.1. Ortaokul 8.Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan tarihsel kavramların ünitelere dağılımı

Öğrenme Alanı	N
---------------	---

Bir Kahraman Doğuyor	100
Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar	108
Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!	71
Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye	56
Demokratikleşme Çabaları	19
Yaşayan Demokrasi	29
Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası	30
Toplam	413

Tablo 5.9. incelendiği zaman T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf ders kitabında en fazla tarihsel 108 kavram ile “Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar” ünitesi içerisinde yer aldığı görülmektedir. İkinci olarak en fazla tarihsel kavramın yer verildiği ünite 100 tane tarihsel kavram ile “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesi olmuş, bunu “Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm” ünitesi 71, “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesi 56, “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünitesi 30, “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünitesi 19 tarihsel kavram ile takip etmiştir. “Yaşayan Demokrasi” ünitesi ise 19 tane tarihsel kavram ile en az tarihsel kavrama yer verilen ünite olmuştur.

5.10. Tespit Edilen Tarihsel Kavramların Tarihsel Temalara Dağılımına Yönelik Bulgular

Tablo 5.10. İlk Uygarlıklar temasına yönelik tarihsel kavramlar

İlk Uygarlıklar	Sınıf
1. Antik kent	1,3,5,7,
2. Eski yerleşim yeri	1,
3. Tarihi eser	1,2,3,4
4. Tarihsel miras	1,
5. Şehir devletleri	5,7,
6. Anadolu uygarlıkları	5,
7. Mezopotamya uygarlıkları	5,
8. Çivi yazısı	5,
9. İlk çağ	5,6,7,8,
10. Milat	5,
11. Anıt	5,
12. Tablet	5,
13. Fibula	5,
14. Anal (yıllık)	5,
15. Çanak - Çömlek	5,
16. Hammurabi kanunları	5,7,
17. İmparatorluk	5,6,
18. Kral	5, 6,
19. Tablet evi	5,
20. Ziggurat	5,
21. Ay yılı takvimi	5,
22. Tarih öncesi devir	5,
23. Kral yolu	5,
24. İnsanlık ortak mirası	5,
25. Yazılı antlaşma	5,
26. Eski Yunan	6,7,
27. Cilalı taş	6,
28. Medeniyet tarihi	6,
29. İmparator	6,8,
30. Uygarlık	6,8,
31. Tarihi öncesi devir	7,
32. Avcı-toplayıcı	7,
33. Yazının icadı	7,
34. Papirüs	7,
35. Hiyeroglif	7,

İlk uygarlıklar olarak bahsedilen tarih disiplini içeriği, dünyada var olan ilk uygarlıkların özellikle Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasında var olan uygarlıkların kuruluşu, gelişimi ve yaşantılarını kapsamaktadır. Sınıf düzeyleri ve ilk uygarlıklar içeriğine baktığımız zaman ilk uygarlıkları kapsayan tarihsel kavramların çocukların gelişim düzeyleri arttıkça artış gösterdiği gözlemlenmektedir bu durum gelişim ve öğrenme ilişkisi açısından beklenen ve olağan bir durumdur. Bu sebeple ilkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde pek rastlanılmayan ilk uygarlıklara ait tarihsel kavramlar 5.sınıf sosyal bilgiler kültür ve miras öğrenme alanı içeriğinin doğrudan ilgili olması ile artış göstermiş ve bir sonraki sınıf düzeylerinde de tekrar etmiş aynı zamanda yenilerine yer verilmiştir. İlk uygarlıklar içerisinde toplamda 35 tarihsel kavrama yer verilmiş olup, 1.sınıftan 8.sınıfa kadar verilen ilk uygarlıklar ile ilişkili tabloyu incelediğimizde en fazla tekrar eden tarihsel kavramlar 4'er sınıf düzeyi ile antik kent, tarihi eser ve ilk çağ kavramlarıdır.

Tablo 5.11. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi	Sınıf
1. Destan	2,5,6,
2. Orta Asya Türkleri	4,
3. Nevruz	4,6,
4. Türk dünyası	4,
5. Demir ipek yolu	5,
6. Kitabe	5,6,
7. Pazırık halısı	5,
8. Türk devletleri	5,
9. Kut	6,
10. Ordu millet	6,
11. Ana yurt/Öz yurt/Türk yurdu	6,
12. Kağan	6,7,
13. Toy	6,
14. Yarlık	6,
15. Tuğ	6,
16. Buyruk	6,
17. Çin Seddi	6,
18. Boy	6,

19. İkili teşkilat	6,
20. Minyatür	6,
21. Onlu sistem	6,
22. Siyasi birlik	6,7,8,
23. Kavimler göçü	6,7,
24. Sav	6,
25. Sagu	6,
26. Koşuk	6,
27. Gök tanrı	6,
28. İpek yolu	6,7,
29. Hatun	6,
30. Töre	6,7,
31. Kurultay	6,7,
32. Kopuz	6,
33. Danışma meclisi	6,
34. Türk takvimi	6,
35. Dikili taş	6,
36. Oğuz beyleri	6,
37. Çin esareti	6,
38. Göçebe	6
39. İleriş	6,
40. Hakan	6,
41. Türkistan	7,
42. Ak börk	7,
43. Türk boyları	7,
44. Türk şehri	7,

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi temasına ait tarihsel kavramların niteliğine baktığımız zaman Türkistan (Orta Asya) coğrafyasında var olan bilinen en eski Türk devletler ve topluluklarının yaşam tarzı, devlet ve toplum gelenekleri ile alakalı içeriklerden oluştuğu görülmektedir. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi temasında da ilk çağ uygarlıkları temasında olduğu gibi ilkökul hayat bilgisi derslerinde konu ile alakalı tarihsel kavram bulmakta zorlanmışken 4.sınıf sosyal bilgisi dersinde çocuklar artık İslamiyet Öncesi Türk Tarihi içerik ve kavramları ile karşılaşmaya başlıyorlar. Tablo incelendiği zaman çoğunlukla 6.sınıf sosyal

bilgiler dersi düzeyinde İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ile ilişkili tarihsel kavramlara rastlanmıştır. Burada ki temel etken elbette 6.sınıf sosyal bilgiler kültür ve miras öğrenme alanının içerik ile doğrudan ilintili olmasından kaynaklanmaktadır. Toplamda bu temada 44 tane tarihsel kavrama yer verilmiş olup, destan ve siyasi birlik kavramları üç farklı sınıf düzeyinde tekrar etmiştir.

Tablo 5.12. Türk-İslam Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar

Türk-İslam Tarihi	Sınıf
1. Külliye	5,
2. Beylik	5,8,
3. Kervansaray	5,6,7,
4. Darüşşifa	5,
5. Türbe	5,6,
6. Han	5,
7. Gaza	6,7,
8. Cihat	6,7,
9. Bimarhane	6,
10. İmaret	6,
11. İslam dünyası koruyuculuğu	6,
12. Şer'i hukuk	6,
13. Örf'i hukuk	6,
14. Anadolu'yu yurt edinme	6,
15. Hutbe okutmak	6,
16. Selçuklu	6,
17. Uz	6,
18. Turan taktiği	6,
19. Türk siyasi birliği	6,7,
20. Anadolu'nun kapıları	6,
21. Konargöçer	6,
22. Nizamiye medreseleri	6,
23. Hanedan	6,
24. Ahilik teşkilatı	6,7,
25. Türkmen	6,
26. Beylik	6,
27. Keşif akınları	6,
28. Divan örgütü	6,
29. Türkmen	6,
30. Moğol baskısı	7,

Türk – İslam Tarihi olarak adlandırdığımız tema 751 Talas savaşı ile birlikte Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden 1299 Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna kadar geçen sürede Orta Asya, Anadolu, Avrupa ve Anadolu coğrafyasına kadar yayılmış Türk- İslam sentezi olan devletlerin ve toplumların

yaşayış ve kültürlerinden oluşan bir içeriktir. Haliyle bu temaya ait tarihsel kavramları ilkokul 1,2,3.sınıf hayat bilgisi ve 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı içeriklerinde yer almamakta, orta okul 5.sınıf sosyal bilgiler dersi ile çocukların öğretim hayatına dahil olmaktadır. 6.sınıf kültür ve miras öğrenme alanı doğrudan bu tema ile ilişkili olması sebebiyle genelde bu temaya ait tarihsel kavramlar 6.sınıfta karşımıza çıkmaktadır. Toplamda 30 tane Türk- İslam Tarihi temasına ait kavrama rastlanmış olup, bu kavramların çok azı 7 ve 8.sınıf düzeylerinde tekrar etmiştir.

Tablo 5.13. İslam Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar

İslam Tarihi	Sınıf
1. Beytülmal	6,
2. Hicri takvim	6,
3. İslam donanması	6,
4. İslam parası	6,
5. Mevali	6,
6. Ganimet	6,
7. Bedevi	6,8,
8. Cahiliye dönemi	6,
9. Kabile	6,
10. Hicret	6,
11. Hutbe	6,7,
12. Halife	6,
13. Darülhikme	7,
14. İslamiyet'in doğuşu	7,
15. Halifelik	8,
16. Cihat	8,

İslam Tarihi Hz. Muhammed'in dünyaya gelişi ve Arap coğrafyasından yayılmaya başlayan İslam dini sonucunda medya gelen kültürel ve toplumsal değişimleri ele alan bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Din tarihinin soyut olması nedeniyle ilkokul yıllarında bu içerik ve bağlantılı tarihsel kavrama rastlanmamıştır, gelişim ve eğitim açısından olağan ve beklenen bir durumdur. Ortaokulda ise ilgili içerik ve ilgili tarihsel kavramlar 6.sınıf sosyal bilgiler ders

kitabı ile öğretime dahil olmuştur. 6. Sınıf sosyal bilgiler kültür ve miras öğrenme alanı İslam Tarihi teması ile doğrudan alakalı içeriğe sahip olması sebebiyle toplamda 16 tane olan ilgili tarihsel kavramın çoğunluğu 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı içerisinde yer almaktadır.

Tablo 5.14. Osmanlı Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar

Osmanlı Tarihi	Sınıf
1. Padişah	1,6,7,
2. Saray	1,2,3,
3. Sultan	2,5,
4. Şehzadeler kenti	2,
5. Osmanlı	2,4,7,
6. Kuşatma	2,
7. Saltanat	3,5,
8. Sur	3,7,
9. Medrese	4,5,7,8,
10. İmparator	4,
11. Fetih	4,7,
12. Ahitname	4,
13. Paşa	4,7,8
14. Osmanlı dönemi	5,8,
15. Bacı yan'ı rum	6,
16. Azınlık hakları	6,8,
17. Millet sistemi	7,
18. Beylikler dönemi	7,
19. Silahtar	7,
20. Sipahtar	7,
21. Cebeci	7,
22. Topçu	7,
23. Tımar sistemi	7,
24. Ulufe	7,
25. Bedesten	7,
26. Lonca	7,
27. Fetih siyaseti	7,
28. İstimalet politikası	7,
29. Kadı	7,

30. Sultan	7,
31. İmarat	7,
32. Han	7,
33. Zaviye	7,
34. İskan politikası	7,
35. Gayrimüslim	7,8,
36. Lale devri	7,
37. Tanzimat fermanı	7,8,
38. Islahat fermanı	7,8,
39. Islahat	7,
40. Meşrutiyet	7,8,
41. Tulumbacı ocağı	7,
42. Takvim-i vakayı	7,
43. Darülmualimin	7,
44. Darülmualimat	7,
45. Mektebi maarifi adliye	7,
46. Mektebi tıbbiye	7,
47. Seyahatname	7,
48. Devşirme sistemi	7,
49. Sadrazam	7,
50. Tımarlı sipahi	7,
51. Akıncılar	7,
52. Azaplar	7,
53. Yeniçeri	7,
54. Tasviri Efkâr	7,
55. Kanuni esasi	7,8,
56. Duyun'u Umumiye İdaresi	8,
57. Dış borç	8,
58. Harbiye nezareti	8,
59. Cizye	8,
60. Jön Türk	8,
61. ittihatçı	8,
62. Şeyhülislam	8,
63. İttihat ve terakki cemiyeti	8,
64. Osmanlıcılık	8,
65. Fikir akımları	8,

66. Batıcılık	8,
67. Türkçülük	8,
68. İslamcılık	8,
69. İmtiyaz/kapitülasyon	8,
70. Mecelle	8,
71. Hila-i ahmer	8,
72. Panslavizm	8,
73. Tehcir	8,
74. Denge siyaseti	8,
75. Narh	8,
76. Sevk ve iskan kanunu	8,
77. Muhacirin komisyonu	8,

Osmanlı Tarihi olarak adlandırılan tema Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşuna kadar olan süreyi ve bu devletin hakimiyet kurmuş olduğu coğrafyadaki devlet ve toplum yaşantısını kapsayan içerikten oluşmaktadır. Bu tema diğer temalarda olduğu gibi yoğun olarak ortaokul düzeyinde karşımıza çıkmakla birlikte ilkokul düzeyinde de daha sık karşımıza çıkmaktadır. İlkokul düzeyinde daha çok 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Osmanlı Tarihi temalarına yer verilirken ortaokul düzeyinde daha çok 7.sınıf sosyal bilgiler dersi ders kitabında yer bulmuştur. Tabloyu incelediğimiz zaman 7.sınıf ve 8.sınıfta yaşanan yoğunluğun sebebi öğrenme alanı ile Osmanlı Tarihi temalı tarihsel kavramların doğrudan ilgili olmasından kaynaklanmaktadır. Toplamda Osmanlı Tarihi temasına ait 77 tarihsel kavrama rastlanmış olup, medrese kavramı 4 farklı sınıf düzeyinde tekrarlanarak bu temanın en fazla tekrar eden tarihsel kavramı olmuştur.

Tablo 5.15. Avrupa Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar

Avrupa Tarihi	Sınıf
1. Prenses	6,
2. Haçlı seferleri	6,7,
3. Merkezi krallık	6,
4. Feodalite (Derebeylik)	6,8,
5. Coğrafi keşifler	6,7,
6. Baharat yolu	6,7,
7. Monarşi	6,8,
8. Kral	6,7,8,
9. Meşruti monarşi	6,
10. Oligarşi	6,
11. Rönesans	7,8,
12. Reform	7,
13. Bizans	7,
14. Endülajans	7,
15. Sömürgecilik	7,8,
16. Şövalye	7,
17. Taç giydirme	7,
18. Aydınlanma çağı	7,8,
19. Sanayi inkılabı	7,8,
20. Monarşi	7,
21. Fransız İhtilali	7,8,
22. Katolik kilisesi	7,
23. Özgür düşünce	8,
24. Akıl çağı	8,
25. Pontusçu	8,
26. Kara Perşembe	8,
27. Veliaht	8,

Avrupa Tarihi teması daha çok Avrupa coğrafyası içerisinde meydana gelmiş olay ve olguların toplumların yaşantısına ve devlet hakimiyetine dair her şeyi konu edinen bir içeriktir fakat ilkököl ve ortaokullar için çok geniş bir kapsam olması sebebiyle Avrupa’da yaşanan olayların bizi etkileme durumuna göre ilk ve orta seviyede konuların içerisinde yer bulmuştur. İlkokul düzeyinde Avrupa Tarihi teması için tarihsel kavrama rastlanmamış olup ortaokul 6.sınıf

düzeyinde ders kitaplarında yer edinmiştir. Kavram yoğunluğu 7.sınıfta artmış bu da ilgili kavramların öğrenme alanı ile doğrudan ilişkili olması ile alakalıdır.

Tablo 5.16. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük temasına yönelik tarihsel kavramlar

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Sınıf
1. İstiklal marşı	1,2,3,5,
2. Bağımsızlık	1,3,4,6,7,8,
3. İstiklal	1,4,
4. Vatan / Yurt	1,2,3,4,5,7,8,
5. Milli birlik	1,2,3,4,8,
6. Ulusal egemenlik	1,2,3,4,5,6,8,
7. Millet meclisi	1,3,5,8,
8. Ata	2,8,
9. Meclis	2,4,8,
10. İşgal	1,8,
11. Türk bayrağı	1,2,3,4,
12. Milli mücadele	1,5,8,
13. Düzenli ordu	1,6,7,8,
14. Başkomutan	1,4,8,
15. Ulus / Millet	1,2,3,6,8,
16. Başkent	1,
17. 1.Dünya savaşı	1,8,
18. Cumhuriyet	1,2,5,6,7,8,
19. Kurtuluş savaşı	1,2,3,8,
20. Demokrasi	2,5,6,7,8,
21. Egemenlik	2,5,8,
22. Mahalle mektebi	2,8,
23. Taarruz	2,4,
24. Ulu önder	3,4,8,
25. İstiklal madalyası	3,8,
26. TBMM	3,5,7,8,
27. Yönetim şekli	3,8,
28. Demokratik yol	3,
29. Cumhurbaşkanı	3,4,8,
30. Demokratik seçim	3,8,

31. Kuva-yı Milliye	4,8,
32. Tekalifi milliye	4,8,
33. Mareşal	4,8,
34. Müfreze	4,
35. Mareşal	4,8,
36. Başkomutan	4,8,
37. Ateşkes Antlaşması	4,7,8,
38. Milli Mücadele	4,7,8,
39. Federal cumhuriyet	4,
40. Halk direnişi	4,
41. Temsil heyeti	4,8,
42. Genelge	4,8,
43. Cumhuriyet dönemi	4,
44. Özerk cumhuriyet	4,
45. Mebussan meclisi	4,8,
46. Milli egemenlik	4,7,8,
47. Kongre	4,8,
48. Hükümet	4,8,
49. Barış antlaşması	4,6,7,8,
50. Vatandaş	4,5,6,7,8,
51. Demokratik yaşam	5,
52. Meydan muharebesi	7,8,
53. Atatürkçülük	8,
54. İnkılap	8,
55. Müstahkem mevki	8,
56. Bolşevik	8,
57. Evliye’i Selase	8,
58. Wilson ilkeleri	8,
59. Vilayeti sitte	8,
60. Milletler cemiyeti	8,
61. Milliyetçilik	8,
62. Çok uluslu imparatorluk	8,
63. Ulus devleti	8,
64. Milli cemiyet	8,
65. Müsadere	8,
66. İlhak	8,

67. Anayasa	8,
68. Mutlakiyet	8,
69. Fırka	8
70. Temsil heyeti	8,
71. Manda ve himaye	8,
72. Delege	8,
73. Misak-ı milli	8,
74. Milli teşkilat	8,
75. Geçici hükümet	8,
76. Ana vatan	8
77. Hiyanet-i vataniye	8,
78. İstiklal mahkemeleri	8,
79. Saltanat şurası	8,
80. Maarif	8,
81. Topçu feriki	8,
82. Çarlık rejimi	8,
83. Teşkilatı esasiye	8,
84. Batılâşma	8,
85. Mülkiye rüştiyesi	8,
86. Askeri idadi	8,
87. Ulusal benlik	8,
88. Seferberlik	8,
89. Vatan ve hürriyet cemiyeti	8,
90. İstiklal yolu	8,
91. Melhame-i Kübra	8,
92. Savaş tazminatı	8,
93. Tekalifi milliye	8,
94. Patrikhane	8,
95. Cumhuriyetçilik	8,
96. Halkçılık	8,
97. Devletçilik	8,
98. Laiklik	8,
99. İnkılapçılık	8,
100. Meclis hükümeti	8,
101. Kabine sistemi	8,
102. Şeriye ve evkaf vekaleti	8,

103.	Erkanı harbiye vekaleti	8,
104.	Nutuk	8,
105.	Tevhidi tedrisat	8,
106.	Sanayi nefise mektebi	8,
107.	Darülfünun	8,
108.	Kolağası	8,
109.	Beynelmilel	8,
110.	Aşar vergisi	8,
111.	Teşvik-i sanayi	8,
112.	Hıfzısıhha müessesesi	8,
113.	Ateşemilter	8,
114.	Parlamento	8,
115.	Liberalizm	8,
116.	İttifak	8,
117.	İtilaf	8,
118.	Özgürlükçü demokrasi	8,
119.	Çok partili hayat	8,
120.	Soykırım	8,
121.	Mütekabiliyet	8,
122.	Etabil	8,
123.	Pakt	8,
124.	Antant	8,
125.	Mihver	8,
126.	Müttefik	8,
127.	Soğuk savaş	8,
128.	Ekmek karnesi	8,

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük olarak isimlendirilen tema, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu, gelişimi, değişimi ve Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün bu uğurda verdiği mücadelenin toplum ve devlette olan karşılığının yer almış olduğu içeriktir. Ülkemizin kuruluşu ve yakın geçmişimiz hakkında bilgi veren bu içerik 1.sınıftan itibaren kademeli olarak 8.sınıfa kadar ders kitapları içerisinde yer bulmuştur. İlkokul hayat bilgisi ders kitapları incelendiğinde çocukların sosyal hayat ve okul yaşamı içerisinde sürekli karşı karşıya kalacağı temel inkılap tarihi kavramlarına yer verilmiştir. Özellikle milli

bayramlar dolayısıyla sürekli karşılaşılabilecek olan kavramlar 1,2 ve 3.sınıf ders kitapları içeriğinde sürekli olarak tekrar etmiş ve pekiştirilmek istenmiştir. Öyle ki daha önce ki temalarda gözlemlenemeyen tüm sınıf düzeylerinde bir kavramın tekrar etmesi olayı inkılap tarihi temasına ait tarihsel kavramlar içerisinde gözlemlenmiştir. İnkılap tarihi temasına ait kavramlar sınıf düzeyleri ve ilgili öğrenme alanlarına göre hem hayat bilgisi hem de sosyal bilgiler ders kitabında oldukça yoğundur fakat en fazla yoğunluk 8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ders kitabında yer almaktadır. Bu durum olağan ve beklenen bir durumdur. Gerek her sınıf düzeyinde gerekse kavramların sayısı bakımından ele alacak olursak T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin önemi anlaşılmaktadır zira vatandaş yetiştirme temeline uyan bir çok kavramda ilgili tema içerisinde yer almaktadır.

Tablo 5.17. Temel Tarih Terminolojisi temasına yönelik tarihsel kavramlar

Temel tarih terminolojisi	Sınıf
1. Zaman	1,
2. Yüzyıl	1,4,5,8,
3. Geçmiş	3,4,
4. Geçmişten günümüze	2,3,7,
5. Miras	3,5,6,
6. Tarihçe	4,
7. Zaman çizelgesi	4,
8. Toplum hafızası	4,
9. Geçmiş dönem	4,6,
10. Tarihsel düşünme	4,
11. Tarihsel empati	4,
12. Tarihte yolculuk	4,
13. Değişim ve süreklilik	4,
14. Kronoloji	4,
15. Tarihi doku	4,
16. Kuşaktan kuşağa aktarmak	4,5,6,
17. Tarihi alan	4,
18. Aile tarihi	4,
19. Tarihsel düşünme	4,
20. Dönem	4,

21. Tarihi önem	4,
22. Eski zamanlar	4,
23. Çağ	4,5,6,8,
24. Açık hava müzesi	4,
25. Destan	4,
26. Cumhuriyet dönemi	4,
27. Tarih	4,5,6,7,8,
28. Tarih öğrenme	5,
29. Tarih öncesi	5,7,
30. Milat	5,6,7,
31. Tarihsel süreç	6,8,
32. Tarih bilinci	6,
33. İlk çağ	6,7,
34. Orta çağ	6,7,8,
35. Cilalı taş devri	6,
36. Yakın çağ	7,
37. Avcı – toplayıcı	7,
38. Devir	8,

Tarih terminolojisi olarak adlandırdığımız bu kısımda tarih biliminin anlaşılabilirliğini ve algılanmasına kolaylaştıracak, geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısı kurulmasını sağlayacak, zaman ve kronoloji bilgisine katkı sağlayacak olan tarihsel kavramlara yer verilmiştir. İlgili kavramlar incelendiği zaman terminolojik tarihsel terimlerle 1.sınıftan itibaren ders kitaplarında yer vermeye başlanmış olup sınıf düzeyi arttıkça kavramların nitelik ve niceliği de artış göstermiştir. Toplamda 38 adet terminolojik tarihsel kavram karşımıza çıkmaktadır. İlgili kavramlardan “tarih” kavramı beş farklı sınıf düzeyinde karşımıza çıkarak en fazla tekrar eden kavram olmuştur.

Tablo 5.18. Kültür Tarihi temasına yönelik tarihsel kavramlar

Kültür tarihi	Sınıf
---------------	-------

1. Milli gün 1,2,3,

2. Milli bayram 1,2,3,

3. Türk bayrağı 1,8,

4. İstiklal marşı 1,2,3,5,8,

5. Bayrak 1,4,5,8,

6. Kutlu savaş 1,

7. Milli marş 1,8,

8. Antik kent 1,3,5,7,

9. Eski yerleşim yeri 1,

10. Tarihi eser 1,3,4,5,6,

11. Tarihsel miras 1,

12. Tarihi yer 2,3,4, 5,6,

13. Şehzadeler kenti 2,

14. Mahalle mektebi 2,8,

15. Destan 2,5,6

16. Kale 3,5,6,7,8,

17. Müze 3,6,

18. Köprü 3,6,7,

19. Medeniyet 3,8,

20. Saray 1,3,5,7,8,

21. Sur 3,5,7,

22. İstiklal madalyası 3,8,

23. Anıt 3,5,

24. Restorasyon 4,7,

25. Tarihi yapı 4,5,

26. Uygarlık düzeyi 4,

27. Nevruz 4,6,

28. Bölge tarihi 4,

29. Medrese 4,6,7,

30. Uygarlık 5,6,

31. Han 5,6,7,

32. Kitabe 5,

33. Kültürel miras 5,7,

34. Türbe 5,6,7,

35. Pazırık halısı 5,

36. Divani lugatit türk 5,

37. Kral yolu 5,

38. Darüşşifa 5,6,

39. Külliye 5,6,

40. Tablet 5,

41. Demir ipek yolu 5,

59. Bedesten 6,

60. İslam parası 6,

61. Bimarhane 6,

62. Eski Yunan 6,7,

63. İmaret 6,7,

64. Tuğ 6,

65. Çin Seddi 6,

66. Minyatür 6,7,

67. Sav 6

68. Sagu 6

69. Koşuk 6,

70. Yarlık 6,

71. Kümbet 6,

72. Ahilik 6,7,

73. Medeniyet tarihi 6,

74. Dikili taş 6,

75. Gök tanrı 6,

76. Kopuz 6,

77. Vezir 6,

78. Bedesten 7,

79. Lonca 7,

80. Ulufe 7,

81. Rönesans 7,8,

82. Reform 7,8,

83. Aydınlanma çağı 7,8,

84. Endülajans 7,

85. Sanayi inkılabı 7,8,

86. Matbaa 7,

87. Mektebi maarifi adliye 7,

88. Mektebi tıbbiye 7,

89. Darümuallimin 7,

90. Darümuallimat 7,

91. Darülfünün 7,8,

92. Seyahatname 7,

93. Höyük 7,

94. Zaviye 7,

95. Yazının icadı 7,

96. Darülhikme 7,

97. Papirüs 7,

98. Özgür düşünce 7,8

99. Akıl çağı 8,

Kültür tarihi olarak adlandırdığımız bu grupta, edebiyat tarihi, bilim tarihi, düşünce tarihi, mimari tarihi, etnolojik tarih gibi birçok tarihsel temanın birleşiminden oluşmaktadır. 1,2 ve 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan belirli gün ve haftalar içeriklerinde kültürümüze ve milli benliğimize ait tarihsel kavramlara yer verilmeye başlanmış olup orta okul sosyal bilgiler ders kitaplarında konu ve içerikle bağlantılı olarak ilgili kavramların nitelik ve niceliğinde artış olmuştur. Toplamda 102 adet kültür tarihine ait kavramlara ilgili ders kitaplarında rastlanmış olup, bu kavramlardan “istiklal marşı”, “tarihi eser”, “tarihi yer”, “kale”, “saray” kavramları beşer sınıf düzeyinde tekrar ederek ilgili ders kitaplarında kültür tarihi kapsamında en fazla değinilen kavramlar olmuşlardır.

Tablo 5.19. Askeri Tarih temasına yönelik tarihsel kavramlar

Askeri Tarih	Sınıf
--------------	-------

1. Savaş 1,2,3,4,5,6,7,8,

2. İşgal 1,3,8,

3. 1. Dünya savaşı 1,8,

4. Başkomutan 1,4,8,

5. Düzenli ordu 1,6,7,8,

6. Kurtuluş savaşı 1,2,3,8,

7. Taarruz 2,8,

8. Barış 2,5,8,

9. Ordu 2,4,7,8,

10. Kuşatma 2,4,6,7,

11. Düşman 2,3,4,6,8,

12. Kuva-yı milliye 4,8,

13. Tekalif- i milliye 4,8,

14. Takviye kuvvet 4,

15. Müfreze 4,

16. Savaşçı 4,

17. Mareşal 4,8,

18. Şarapnel 4,8,

19. Asker 4,6,7,8,

20. Gazi 4,6,7,8,

21. İç karışıklık 4,6,7,

22. Şehit 4,5,6,7,8,

23. Ateşkes antlaşması, 4,6,8,

24. Süngü 4,8,

25. Sivil halk 4,

26. Halk direnişi 4,8,

27. Komutan 4,6,7,8,

28. İşgalci devlet 4,8,

29. İç savaş 4,

30. Barış antlaşması 4,6,8,

31. Fetih 4,6,7,

32. Silah 4,8,

33. Cephe 4,6,8,

34. İslam donanması 6,

35. Gaza 6,7,

36. Cihat 6,7,8,

37. Cihan hakimiyeti 6,

38. Ordu millet 6,80

39. Paralı asker 6,

40. Onlu sistem 6,

41. Keşif akınları 6,

Askeri tarih olarak gruplandırıdığımız tarihsel kavramlar genel olarak savaş kavramının içersine dahil olmuş askeri teçhizat, yöntem ve teknikler gibi içeriklerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş kavramlardır. Tabloda ki tarihsel kavramlar incelendiği zaman 1.sınıftan itibaren çocuklar ilgili tarihsel kavramlar ile ders kitaplarında karşı karşıya kalmışlardır. Sınıf düzeyleri arttıkça kavramların sayısı ve karmaşıklığı da artış göstermiştir. Toplamda 75 adet askeri tarih ile ilişkilendirilen tarihsel kavramlara ilgili ders kitaplarında yer verilmiştir. Kavramların yoğunluğu olması gerektiği gibi ortaokul düzeyinde daha fazladır. İlkokulda ise en fazla tekrar eden askeri tarih ile ilişkili kavram savaştır aynı zamanda “savaş” kavramı 1.sınıftan 8.sınıfa kadar tüm düzeylerde çeşitli şekillerde tekrar etmiştir.

Tablo 5.20. Siyasal Tarih temasına yönelik tarihsel kavramlar

Siyasal Tarih	Sınıf
---------------	-------

1. Demokrasi	1,3,4,5,7,8,
2. Milli	1,2,3,4,5,6,
3. Devlet	1,3,4,5,6,7,8,
4. Cumhuriyet	1,2,3,4,6,7,8,
5. Padişah	1,6,7,8,
6. Halk	1,2,3,4,6,7,8,
7. Millet / ulus	1,3,4,5,6,8,
8. Bağımsızlık	1,5,7,8,
9. Başkent	1,2,5,6,8,
10. Ülke	2,3,8,
11. Meclis	2,3,4,5,6,8,
12. Göç	2,3,4,5,6,7,8,
13. Egemenlik	2,4,5,6,8,
14. Anayasa	3,8,
15. Saltanat	3,8,
16. Demokratik yol	3,
17. Ulusal egemenlik	3,4,5,8,
18. Cumhurbaşkanı	3,8,
19. TBMM	3,4,7,8,
20. Demokratik seçim	3,
21. Yönetim şekli	3,8,
22. Genelge	4,8,
23. Kongre	4,8,
24. Mebusan meclisi	4,8,
25. Federal cumhuriyet	4,
26. Özerk cumhuriyet	4,
27. Hükümet	4,8,
28. Demokratik yaşam	5,
29. Yazılı antlaşma	5,6,
30. Beylik	5,7,8,
31. Hükümdar	6,

Siyasi tarih gruplandırması devletlerin yönetimi, hakimiyet şekilleri, toplumun siyasi tepkileri ve siyasete konu olmuş içeriklerden oluşan tarihsel kavramları ele almaktadır. İlgili grupta toplamda 141 adet tarihsel kavram tespit edilmiş olup, kavramların 1.sınıftan itibaren ders kitaplarına dahil olduğu

gözlemlenmiştir fakat yoğunluk beklendiği gibi ortaokul düzeyindedir. İlkokulda daha basit ve sayıca az olan kavramlar sınıf düzeyleri artıkça artış göstermiştir. İlgili kavramlardan “cumhuriyet” ve “halk” kavramının 1.sınıftan 8.sınıfa kadar tüm sınıf düzeylerinde ki ders kitaplarında çeşitli şekillerde yer aldığı görülmektedir. Siyasi tarih olarak gruplandığımız bu tarihsel kavramların çoğunluğunun İnkılap Tarihi kavramları ile ortak olduğu gözlemlenmiştir.

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Tarihsel kavramların incelenmesi ile alakalı olarak ilkokul ve ortaokul düzeylerinde 1.sınıftan 3.sınıfa kadar olan hayat bilgisi ders kitapları, 4. sınıftan 7. Sınıfa kadar olan sosyal bilgiler ders kitapları ve 8.sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında yer alan veriler incelenerek tarihsel kavramların sınıf düzeylerine ve ünitelere göre çerçevesini tespit etmek amacı ile yapılan bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Tarihsel kavramların ilkokul ve ortaokuldan başlayarak öğrencilerin mevcut eğitim ve öğretimlerinde tarihsel kavram ve tarih öğrenimi ile tanışmaları gelecekteki öğretim düzeyleri içinde tarih öğrenimi açısından önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu sebeple kavramların daha en başından ne düzeyde ve nasıl öğretileceği önemlidir. Kavramların çerçevesini doğru çizen bir öğrenci gelecek yıllarda da aynı kavramla karşılaştığı zaman kavramın içerisine doğru algı ve bilgileri ekleyecek bu da kavram yanlışlarının önüne geçecektir. Aksi bir durumda kavram yanlışlığı yaşayan bir öğrencinin kavramı tekrar düzenleyip olduğu gibi öğrenmesinin zorlaşacağı aynı zamanda zaman kaybına neden olacağı düşünülmektedir. Özellikle soyut kavramların öğretiminde özel çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Çocuğun gelişim düzeyine, dersin içeriğine ve ilgili dersin öğretmene bağlı olarak kavramların nasıl ve ne düzeyde verileceği özenle planlanmalıdır.

İlkokul 1. 2 ve 3.sınıf hayat bilgisi dersi düzeyinde genellikle tarihsel kavramlar belirli günler ve haftalar içerikleri ile belli bir öğrenme alanı içerisinde yoğunlaşmaktadır. Öğrenme alanı içerisinde kalan tarihsel kavramlar genellikle somut olmakta birlikte belirli günler ve haftalar etkinlikleri içerisinde soyut kavramlar geçmektedir. Çocukların gelişim dönemi özellikleri dikkate alındığı zaman bu dönem de karşılaştıkları tarihsel kavramlar gelecek yıllarda oluşacak olan tarihi doğru algılama ve kavrama becerilerinin temelini oluşturacağı düşünüldüğü zaman kavram öğretiminin ne derece önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. 2021 Esenler tarafından yapılmış olan “İlkokul 3.sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Kavram Öğretiminin Etkinliklerle Desteklenmesi” adlı çalışma sonucu da kavram öğretiminin gelecek öğrenmelere temel oluşturduğunu desteklemiş ve geleneksel öğrenmeler yerine etkinliklerle yapılan kavram öğretiminin daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışma sonucu ve kendi araştırmamız sonucu

hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan tarihsel kavramların varlığı kitaplarda kavram öğretime yönelik etkinliklerin varlığını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca sınıf düzeyinde kavram sayılarına bakıldığı zaman en fazla kavram çocuğun zihinsel gelişimsel olarak 2. ve 3.sınıftan daha geri olduğu 1. sınıfta yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu durumda eğitimin niteliği ve öğrenme açısından uygun olmadığı düşünülmektedir çünkü bu durum kavram öğretimini zorlaştırabilir.

Hayat bilgisinin ardından ilkokulun son kademesi olan 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kültür ve miras öğrenme alanının ilk ünitesi olan “Geçmişte Biz” ünitesi ile tarihsel kavramlar hem nicel hem de nitelik olarak yoğunlaşmıştır. Diğer ünitelerde geçen kavramlar genelde tekrarlama şeklinde yer alırken “Geçmişte Biz” ünitesi ve “Ben Bir Vatandaşım” ünitesinde yer alan kavramların çoğu ile ders kitabında yeni karşı karşıya kalmışlardır. 4. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında da kavramların yoğunluğuna rağmen kitapta tarihsel kavram öğretime dair ekstra bir nitelik bulunmamaktadır. Gelecek sınıfın ortaokul olduğunu ve çoğu kavramın gelecek sınıf düzeylerinde tekrar edip daha fazla genişleyeceğini düşündüğümüz zaman eksik ya da yanlış öğrenmeler gelecek yıllarda sorunlar oluşturacaktır. Kılıçaslan 2021 “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Oyunla Kavram Öğretime Yönelik Bir Eylem Araştırması” isimli yapılmış olan araştırmada 4. Sınıf sosyal bilgiler dersine ait bazı kavramların öğretimi ile ilgili çalışılmış ve bu kavramlara “Geçmişte Biz” ünitesinin kavramları da dahil edilmiş, bu kavramların öğretiminde sorunlar yaşandığı bu sorunların temelinde de somut işlemler döneminde yer alan çocuklara dönemleri için soyut kalan kavramların öğretimini zorlaştırdı bu zorluğu aşmak içinde yaşlarına uygun öğrenme metotları ile kavram öğretimi yapılması sonucuna ulaşılmıştır.

Görüldüğü üzere gerek 1. 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi gerekse 4. Sınıf sosyal bilgiler derslerine ait kavramların öğretiminde daha önce yapılmış olan çalışmalarda kavramların çocukların gelişim dönemi için soyut kaldığı ve öğretimi için çağdaş öğretim yöntem ve tekniklerinden faydalanılması gerektiği sonuçlarına varılmıştır. Buna göre sınıfların temel materyali olan kitaplarda yer alan tarihsel kavramların öğretimi için kitap içeriklerinin öğretimi destekleyici olması gerekmektedir.

Sosyal bilgiler 5.sınıf ders kitabı bulguları incelendiğinde bir önce ki dönem olan 4. sınıfla kıyasladığımızda 4.sınıfa göre daha az tarihsel kavrama yer verilmiştir. 5. sınıf ortaokulun ilk kademesi olması sebebiyle ilkokul ve ortaokul arasında bir köprü durumundadır. Çocuğun somut işlemler dönemini tamamlayıp soyut işlemler dönemine geçmesinden dolayı ilkokula göre daha karmaşık öğrenmeler olan ortaokula bir nevi hazırlık aşaması olduğundan dolayı yoğun tarihsel kavrama yer verilmemiş olması eğitimin niteliği açısından kabul edilir bir durumdur.

6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kavram sayıları ve kavramları incelendiğinde bir önceki yıla göre niteliksel ve niceliksel artış olduğu gözlemlenmiştir. Bu artışta özellikle sosyal bilgiler dersinin içerik olarak ilkokul ve 5. sınıfa göre daha yoğun olmasıyla ilgilidir. Daha önceki yıllarda karşılaşılmış olan kavramların tekrar etmedi ile birlikte yeni birçok tarihsel kavram ile karşı karşıya kalınmış ve bu tarihsel kavramlardan birçoğu da önceki yıllara göre daha soyut ve karmaşıktır. Kademli olarak bir sayısal artış olmasa da her yıl bir önceki yıla göre tarihsel kavramlarda artış gözlemlenmektedir. 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, kültür ve miras öğrenme alanı içersinde ki içerik ve tarihsel kavramların birçoğu bundan sonraki öğrenmeler için alt yapı oluşturmaktadır. Birçok tarihi konu ve kavrama temel oluşturduğu için 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavram sayısı 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan tarihsel kavram sayısına oranla daha fazladır. Ders kitabında hem sayısal olarak tarihsel kavramların fazla oluşu hem de daha fazla soyutlaması göz önünde bulundurulduğunda kitapta bu karmaşıklığa yardımcı olacak, anlamayı ve algılamayı kolaylaştıracak diğer sınıflardan farklı bir kavram öğretimi uygulamasına yer verilmediği gözlemlenmiştir. Kavramların daha sadece ve sayısal olarak daha az olduğu 5.sınıf ile aynı konu ve kavram öğretimi yolu izlenmiştir. Buda sosyal bilgiler öğretimi ve ilerisi için tarih öğretimi açısından istenen bir durum değildir. Her konun anlatımı için öğretmenden nasıl aynı yöntem ve teknik beklemiyor farklı yöntem ve teknikler uygulamasını bekliyorsak aynı beklenti eğitim-öğretimin temel materyali olan ders kitaplarından da beklenebilir. Ülkemizde her öğrencinin aynı fırsatlara sahip olmadığını düşündüğümüz zaman bu eşitsizliği en aza indirecek yöntemlerden biri ders kitaplarının hem öğrenciye hem de öğretmene sağlayacağı faydaların en üst

düzeyde olması gerekmektedir bunun içinde kitap içeriğinin eksik kaldığı gözlemlenmiştir.

Bulgular bölümünde yer alan kavramlar incelendiğinde bazı kavramlar tek üniteye geçerken bazı kavramlar nerdeyse tüm ünitelerde ve sınıf düzeylerinde yer almıştır. Özellikle belirli günler ve haftalar etkinliklerinde soyut tarihsel kavramlar ile öğrencilerin tanışması sağlanmıştır. Daha somut algılanabilir kavramlar ise ünite içersinde konularda yer bulmuştur. Hayat bilgisi 1. 2. ve 3.sınıf düzeyi hayat bilgisi ders kitabında en çok tekrar eden ilk üç tarihsel kavram; bayrak, ülke ve bağımsızlık olmuştur.

Tespit edilen tarihsel kavramlar, ilk uygarlıklar, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi, İlk Türk-İslam Devletleri, İslam Tarihi, Avrupa Tarihi, Osmanlı Tarihi, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, temel tarih terminolojisi, kültür tarihi, askeri tarih ve siyasal tarih olmak üzere temalar ayrılmıştır. Bu temalara ait tablolar incelendiği zaman en fazla tarihsel kavramın yer aldığı tema 142 tarihsel kavramın olduğu siyasal tarih temasıdır. Bu tema genel olarak İnkılap Tarihi ile oldukça fazla ortak kavrama sahiptir. Bu sebeple bilinçli vatandaş, hak ve sorumluluklarının farkında olan istendik vatandaş niteliklerine en fazla hizmet eden tarihsel kavramlar İnkılap Tarihi ve siyasal tarih temalarında tespit edilen tarihsel kavramlardır. Mili günler ve bayramlarla da ilişkili olması sebebiyle 1.sınıftan itibaren bu temaların kavramları ders kitaplarında yer bulmuştur.

Temaların içerisinde en az tarihsel kavram İslam Tarihi temasındadır. Buradaki sebep içeriğin sadece tarih boyutu ele alındığı için böyle olduğu düşünülmekte ayrıca Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi içerisinde konu daha detaylandırılarak ele alınmaktadır.

7. ÖNERİLER

Bundan sonra yapılacak olan akademik çalışmalarda, bu çalışmada elde edilmiş olan tarihsel kavramların tüm sınıf düzeylerinde ne oranda kazanıldığı, öğretmenlerin ilgili kavramları öğretirken hangi yöntem ve tekniklerden faydalandıkları, öğrencilerin hangi tarihsel kavramlarda yanlış yaşadıkları ve bu yanlışların ders ortamına nasıl yansdığı, gelecekte öğrenmeleri ne oranda etkilediği ile ilgili çalışmalar yapılabilir.

MEB ders kitaplarını hazırlarken tarihsel kavram öğretimi ile ilgili etkinliklere ders kitaplarında daha fazla yer verebilir, EBA bu konuda daha etkin kullanılmak adına içerik çeşitlendirmesi yapabilir. 2005 Sosyal bilgiler programında olduğu gibi kavram öğretimi ile ilgili gruplandırmalar yapılabilir.

Varılan sonuçlar neticesinde en fazla tarihsel kavramların 8. sınıf inkılap tarihi dersi ders kitabında olması sebebiyle bu dersin tarih öğretimi açısından önem taşımakta olup 8.sınıfta ki bu yoğun tarihsel içeriğe mevcut (haftalık 2 saat) ders süresinin yeterliği olmadığı düşünülmekte ve bu olumsuzluğu gidermek adına ders saatinin arttırılması gerektiği önerilmektedir fakat mevcut durumda MEB ders saati artışına gitmek yerine içerik sadeleştirmesine gitmektedir bu durum çalışmanın konusu olan tarihsel kavramları da doğrudan ilgilendirmektedir çünkü içerik azaldıkça kavramlar azalacak bunun neticesinde de genelde soyut olan İnkılap Tarihi kavramlarının gerektiği gibi öğrenilmesi zorlaşacaktır. Öyle ki İnkılap Tarihi içerisinde ele aldığımız tarihsel kavramların bir çocuğu ilkokuldan itibaren ders kitaplarında var olmaya başlamıştır. Yakın geçmişimizi ve devletimizin kuruluşunu anlatması sebebiyle bilinçli ve etkin vatandaşlık için en önemli tarih içeriğinin İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük olduğu düşünülmekte ve bunun gibi bir çok sebepten ders saatinin artması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

(Bu tez çalışmasında APA 7th Edition atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Acar, S. (2009). 10. sınıf coğrafya dersinde toprak konularının kavram haritası tekniği ile işlenmesinin öğrenci başarısına etkisi. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Akyüz, E. (2003). İlköğretim 4 ve 6. sınıf öğrencilerinin kavram haritası hazırlama düzeyleri. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi
- Akbaba, B. (2008). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar (Gazi Üniversitesi Örneği). *Akademik Bakış*, 1(2), 177-19
- Aksoy, E. (2022). Öğrencilerin Atatürk ilkelerine yönelik bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığı ile belirlenmesi, [Yüksek Lisans Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- Aksoy, İ. (2003). Yüksek Öğretimi Kurumlarında İnkılap Tarihi ve Öğretimi. [Yayınlanmamış, Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi
- Alkış, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. İçinde Safran, M. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (67-90). Ankara: Pegem Akademi
- Arslan, M. (2007). Constructivist Approaches in Education. Ankara University, *Journal of Faculty of Educational Sciences*, (40), 41-61
- Arslan, B.N. (2001). İlköğretim 4. Sınıf öğrencilerinin “Canlılar ve Hayat Ünitesindeki” Temel kavramları anlama seviyeleri ve oluşan kavrama yanlışlarının tespiti. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Arslan, Y. (2006). Lise öğrencilerine tarih kavramlarının kazandırılma düzeyinin incelenmesi ve tarih felsefesi açısından değerlendirilmesi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ata, B. (2003). Rousseau, Emile ve Tarih Öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*, (159), 239-244.
- Barth, J. L. Ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimim, kaynak üniteler*. Ankara: YOK/Dünya Bankası
- Barth, J. L.; Abdullah Demirtaş. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*, YÖK
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Baymur, A. F. (1937). *Hayat bilgisi öğretimi*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Baysal, N. Z. (2006). Hayat Bilgisi: Toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış. İçinde Öztürk, C. (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. 2-19. Ankara: Pegem Akademi.
- Bektaş, M. (2009). Hayat bilgisi dersinin dünü bugünü. İçinde Ögülmüş, S. (Ed.). *İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bektaş, Ö. (2001). Hayat bilgisi öğretimi.[Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Bektaş, Ö. (2019). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. İçinde Turan, R. ve Yıldırım, T. (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri*. 1-32. Ankara: Pegem Akademi.

Bender, M.T. (2005) John Dewey'in eğitime bakışı üzerine bir yorum. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 13-19.

Binbaşoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel.

Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. İçinde Demircioğlu, İ. H. (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Candan, A. S., & Koçer, Ö. (2013). Tarih dersindeki kavramların algılanma düzeylerine ilişkin bir değerlendirme. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 353-373.

Carr, E. H. (2018). *Tarih Nedir?* (M. G. Gürtürk, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Coşkun, M. K. (2011). *Kavram Öğretimi* Adana: Karahan Kitabevi.

Creswell, J.W. (2008). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (3 rd edition). New Jersey: Pearson International Education.

Çağır, S. (2020). Sosyal bilgiler kavramlarının öğretiminde zeka ve akıl oyunları .[Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi

Çapa, M. (2005). Cumhuriyetin ilk yıllarında tarih öğretimi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 8(29), 39-55.

Çapa, M. (2009). Atatürk Dönemi ders kitapları, *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Atatürk Dönemi* içinde. (c.1), 685-692.

Çapa, M. (2012). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Türkiye'de Tarih Öğretiminin Tarihçesi, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 1-28.

Çapa, M. (2006). Sosyal bilgilerin temelleri. Demircioğlu, İ. H. (Ed.) 243. Ankara: Hegem yayınları

Çelik, Ö. (2021). Hayat bilgisi dersinin amacı, kapsamı ve içeriği. Aktepe, V., Gündüz, M. (Ed.), Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi içerisinde. Ankara: Pegem Akademi

Çepni, O. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan coğrafya kavramlarına ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. [Doktora Tezi], Gazi Üniversitesi

Çilenti, K. (1998). *Özel Öğretim yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi.

Çiydem, E., Özdemir, Y.(2016). *Kavrama dayalı tarihi dönem anlatımına yönelik bir çalışma (Tanzimat Örneği)*. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi* (12), 81-100

Çolak, R. (2010). Kavram haritalarının sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde tarihsel kavramların öğretiminde kullanılması: Kavram haritası ile yapılan öğretim ile tutum, başarı ve kalıcılık arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara

Delen, S. (2007). İlköğretim ve ortaöğretimde öğretmen görüşlerine göre Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri, [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Demircioğlu, E. (2011). Tarih öğretmenlerinin dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görseller hakkındaki görüşleri.[Yüksek Lisans Tezi], Karadeniz Teknik Üniversitesi

Demircioğlu, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretimim ve ders kitapları. İçinde Dilek, D. (Ed.). *Sosyal bilgiler eğitimi*, 577-599. Ankara: Pegem Akademi

- Dilek, D. (2001). *Tarih Dersinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, , A. (2002). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. İçinde Öztürk C., Dilek, D. (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. 266-294. Ankara: Pegem Akademi
- Doğan, Y. (1998). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıflardaki sosyal bilgiler dersi için gerekli görsel ve işitsel materyal üzerine bir araştırma. [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. inkılap tarihi ve atatürkçülük konularının öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Dündar, H. (2007). *Kavram analizi stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarısı ve hayat bilgisi dersine ilişkin tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dündar, H. (2011). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. İçinde B. Tay ve A. Öcal (Ed.) *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. 309-342). Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, M. Tarihsiz . *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım yayınevi
- Erden, M. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi*, İstanbul: Alkım yayınları.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2005). *Gelişim ve öğrenme* (14. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdoğan, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde resimlendirilmiş öykülerin tarihsel düşünme becerilerinin gelişimine etkisi. [Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi.
- Gezer, E. (2022). İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafi kavramların incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi], Ahi Evran Üniversitesi.
- Girgin, S. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler kavramlarını öğrenme düzeyi (Balıkesir Örneği). [Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir.
- Gillies, M.F., Murthy, D., Brenton, H., & Olanıyan, R. (2022). Theme and topic: How qualitative research and topic modeling can be brought together.
- Güleryüz, H. (2008). *Hayat bilgisi öğretimi ve programı*. Ankara: Pegem Akademi
- Güngör, D. (2004). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde tarihsel kavramların öğretiminde bilgi ve kavram haritası kullanımının başarıya etkisi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi.
- Gültekin, M. (2015). İlköğretim öğrencilerinin ideal öğretmen algısı. *Electronic Turkish Studies* 10 (11).
- Gültekin, M. Kılıç, Z. (2015). Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin yaşam becerilerinin geliştirilmesinde etkin öğrenme uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Sosyal bilimler dergisi* 17 (2), 261-281
- Gündoğan, A. (2020). Hayat Bilgisi Dersinin Dünyadaki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi. Aktepe, V., Gündüz, M. (Ed). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi* içinde. Ankara Pegem Akademi
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Nobel

Kandemir, E. (2023). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının kavram öğretim uygulamaları açısından incelenmesi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim uygulamalarına yönelik görüşleri. [Yüksek Lisans Tezi], Rize

Karabağ, G. (2009). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya Akademi

Kılıçasrslan, H. (2021). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde oyunla Kavram Öğretimine Yönelik Bir Eylem Araştırması. [Yüksek Lisans Tezi], Osmangazi Üniversitesi

Kılıç, E., Çoban, O., Akşit, İ. (2015). Sosyal bilgiler ders kitaplarında bazı tarihsel kavramların kullanımının değerlendirilmesi, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/3 Winter 2015, 633-652

Kodaman, B. (1999). *Abdülhamit Devri eğitim sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Köstüklü, N. (2006). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi*. Konya: Günay Ofset.

Kurada, K. (2006). Lise II Tarih Dersinin Öğretiminde Kavram Haritası Kullanımının Öğrenmeye Etkisi. [Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi.

Kusimba, S. (2023). Document analysis. *Springer texts in education*, 139-146.

Memişoğlu, H., ve Tarhan, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimine ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(Özel Sayı), 6-20.

Millî Eğitim Bakanlığı (1995). Ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*. Sayı: 2434.

Milli Eğitim Bakanlığı (1968) *öğretim programı* Ankara: MEB

Milli Eğitim Bakanlığı (1995) *öğretim programı* Ankara: MEB

Millî Eğitim Bakanlığı (2005). *Sosyal bilgiler dersi programı*. Ankara: MEB.

Millî Eğitim Bakanlığı (2009). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı*. Ankara: MEB.

Millî Eğitim Bakanlığı (2009). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara:

Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. Ankara: MEB

Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: MEB

Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. Ankara: MEB

Moen, K., & Middelthon, A. (2015). Qualitative Research Methods.

NCSS (1993). The social studies professional. Washington DC: National Council for the Social Studies.

Onuer, C. (2020) 8.sınıf T.C.İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde geçen tarihsel kavramların öğretiminde tarihsel düşünme becerilerine etkisi, [Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi

Özbaran, S. (2003). *Güdümlü tarih*. İstanbul: Cem Yayınları.

Özdemir, M. (1998). *Hayat bilgisi öğrenme ve öğretme etkinlikleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Özkan, H.. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 7.sınıf sosyal bilgiler dersi tarih kavramlarına ilişkin kavram yanlışlarının tespiti. [Yüksek Lisans Tezi] Aydın.

- Öztaş, S. ve Turan, R. (2009). İlköğretim altıncı sınıf sosyal bilgiler tarih ünitelerinin işlenişinde öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntemleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 903-932.
- Öztaş, S. (2009). Atatürk dönemi tarih anlayışı ve tarih öğretimi. Adıyaman Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi* (2), 94-107.
- Özdemir, M.(1998). *Hayat bilgisi öğrenme ve öğretme etkinlikleri*. 1. Basım. Ankara: Pegem
- Özmen, C. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi. Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (Ed.), *Dünyada ve Ülkemizde Sosyal Bilgiler içinde*. 3-19, Ankara: Pegem Akademi,
- Özmen, F. (2014). Sosyal bilgiler dersinde WEB 2.0 destekli kavram öğretiminin küresel sorunlar ile ilgili kavramları öğrenme üzerindeki etkisi. [Doktora Tezi]. Giresun Üniversitesi
- Öztürk, C. (2009). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. Coşkun Keskin, S. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk C. ve Dursun D. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Paykoç, F. (1991). *Tarih Öğretimi*. Eskişehir: A. Ü. A. F. Yayınları.
- Pektaş, S. (1991). Sosyal Bilim programlarında içerik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 24 (2), 450-454
- Safran, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. İçinde Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi*. 2-16. Ankara: Pegem Akademi
- Safran, M. (2016). *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri*, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Tay, B., Öcal, A. (Ed).*Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde*. Ankara: Pegem Akademi
- Safran, M. (2008). *Tarih eğitimi makale ve bildiriler*. Ankara: Gazi yayınevi
- Sağlam, H. İ. (2015). Toplum, birey ve doğaya bütüncül bakış: *Hayat bilgisi içinde* Gültekin, M. (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi* .1-15. Ankara: Nobel.
- Semerci, Ç. (2004a) İlköğretim (1-5.sınıf) Türkçe ders kitaplarının genel bir değerlendirmesi.
- Semerci, Ç. (2004b) İlköğretim Türkçe ve Matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği. *C.Ü. Sosyal bilimler dergisi*, 28. No:1.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan Uygulamaya* (27. b.). Ankara: Anı.
- Senemoğlu, N. (1999). Öğrenme ürünleri ve öğretimi, ilköğretimde etkili öğrenme öğretmen el kitabı. *Burdur Eğitim fakültesi yayınları*.
- Soylu, T. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. [Yüksek Lisans Tezi]. Bolu
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen klavuzu*. Ankara: Anı.
- Sönmez, V. (2010). *Hayat bilgisi öğretimi öğretmen klavuzu yeni programa göre düzenlenmiş ders planı örnekleri*. Ankara: Anı.

- Tarhan, M. (2018). Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılması üzerine bir eylem araştırması.
- Şeker, M. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde öğrenme stillerine uygun tekniklerin kullanılmasının öğrencilerin öğrenme düzeylerinin ve kavram yanlışlarının giderilmesi üzerindeki etkililiğin araştırılması. [Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi.
- Şeker, M. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde öğrenme stillerine uygun etkinliklerin kullanılmasının öğrencilerin öğrenme düzeyi ve kavram yanlışlarının giderilmesi üzerindeki etkililiğin araştırılması [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] . Marmara Üniversitesi.
- Kılıç, F., Tarhan, M. (201). Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılması üzerine bir eylem araştırması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2).
- Tay, B. (2004). Sosyal bilgiler dersinde anlamlandırma stratejilerinin yeri ve önemi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2). 1-12.
- Tay, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K.Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (ss. 1-18). Ankara: Pegem Akademi.
- Tekeli, İ. (2000) Tarih öğretiminin yeniden yapılandırılması: Türkiye’de ilk ve orta öğrenim düzeyinde atölye1,2,3 Aralık ODTÜ: Ankara
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal bilgilerde kavram öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Turan, R. (2019). Sosyal bilgiler eğitimi ve tarih. İçinde Turan, R. ve Yıldırım, T. (Ed.) *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 99-134). Ankara: Pegem Akademi.
- Ülgen, G. (2001). *Kavram geliştirme kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Lazer Ofset.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yontar, A. (2015). Yaşama tutulan ayna: Hayat bilgisi dersinde kavram öğretimi. İçinde Gültekin, M. (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi* (188-214). Ankara: Nobel Akademik
- Yılmaz, H. (2008). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Etkisi. [Yüksek Lisans Tezi], Selçuk Üniversitesi.
- Yılmaz, Ö. (2002), İlköğretim 5. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Problem Çözme Yöntemi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Atatürk Üniversitesi
- Yılmaz, H. (2008). İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanılmasının başarıya etkisi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Selçuk Üniversitesi.